

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Гуманітарно-педагогічний факультет

УДК 070:81:502:004.73

ПОГОДЖЕНО

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

**Декан гуманітарно-педагогічного
факультету**

**В.о. завідувача кафедри
журналістики та мовної комунікації**

_____ Інна САВИЦЬКА

_____ Світлана ХАРЧЕНКО

“ ___ ” _____ 2024 р.

“ ___ ” _____ 2024 р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«ВІРТУАЛЬНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС: ВЛАСТИВОСТІ,
ЖАНРИ ТА ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ»**

Спеціальність 061 Журналістика

Освітня програма Журналістика

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Гарант освітньої програми

доктор філол. наук, професор _____ Марина НАВАЛЬНА

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи

доктор філол. наук, професор _____ Марина НАВАЛЬНА

Виконав _____ Максим ТОМАЧЕНКО

КИЇВ – 2024

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Гуманітарно-педагогічний факультет

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. завідувача кафедри
журналістики та мовної комунікації

д.ф.н., професор _____

Світлана ХАРЧЕНКО

«___» _____ 2024 р.

ЗАВДАННЯ

до виконання магістерської кваліфікаційної роботи студенту

Томаченку Максиму Олеговичу

Спеціальність 061 Журналістика

Освітня програма Журналістика

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Тема магістерської кваліфікаційної роботи:

**«Віртуальний екологічний дискурс: властивості, жанри та
лінгвокультурологічні особливості»**

затверджена наказом ректора НУБіП України від «05» грудня 2023 року
№ 2205 «С»

Термін подання завершеної роботи на кафедру «01» листопада 2024 року

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи

Джерелом дослідження слугували онлайн-платформи з екологічним дискурсом. Було проведено емпіричне дослідження вияву інформаційних платформ, проаналізовано результати й зроблено висновки щодо особливостей екологічного дискурсу.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

- 1) вивчити типологію та диференціальні ознаки віртуального дискурсу;
- 2) розкрити структурні та жанрові особливості віртуального дискурсу;
- 3) визначити особливості екологічного віртуального дискурсу;
- 4) класифікувати основні інформаційні платформи з віртуальним екологічним дискурсом.

Дата видачі завдання «12» жовтня 2023 р.

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи _____ Марина НАВАЛЬНА

Завдання прийняв до виконання _____ Максим ТОМАЧЕНКО

ЗМІСТ

ВСТУП.....
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДИСКУРСУ ЯК НАУКОВОГО ПОНЯТТЯ.....
1.1. Дискурс в історичній палітрі.....
1.2. Типологія дискурсу та критерії диференціації.....
1.3. Передумови виникнення віртуального дискурсу.....
Висновки до розділу 1.....
РОЗДІЛ II. ВІРТУАЛЬНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС В УКРАЇНСЬКОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ.....
2.1. Структурна організація віртуального дискурсу.....
2.2. Мовне оформлення та жанрові формати віртуального дискурсу.....
2.3. Особливості екологічних матеріалів.....
Висновки до розділу 2.....
РОЗДІЛ III. ОНЛАЙН-ПЛАТФОРМИ ЯК ПРИКЛАД ВІРТУАЛЬНОГО ЕКОЛОГІЧНОГО ДИСКУРСУ.....
3.1. Інформаційні платформи екологічних громадських організацій...
3.2. Екологічна тематика в онлайн-виданнях «Українська правда» та «Детектор медіа».....
3.3. Галузеві українські екологічні масмедіа як основні носії екодискурсу..
Висновки до розділу 3.....
ВИСНОВКИ.....
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....

ВСТУП

Актуальність дослідження. Поява інтернету стала не лише важливим досягненням у сфері інформаційних технологій, але й значно розширила можливості людського спілкування. На сучасному етапі розвитку інтернет об'єднує різні формати комунікації та слугує засобом передачі інформації без обмежень у часі та просторі. Це призвело до формування нового типу дискурсу – інтернет-дискурсу, а також нового комунікативного простору – комп'ютерно-опосередкованої комунікації. Сучасний віртуальний дискурс є складним поєднанням різних функціональних стилів і форм мовлення. Найбільший вплив на мовні характеристики цього дискурсу має технологічний фактор, а комунікація в мережі, хоча й концептуально усна, реалізується у письмовій формі. Крім того, віртуальний дискурс вирізняється серед інших типів дискурсу специфічними принципами та правилами структурної організації, а також характеризується жанровим різноманіттям.

Дискурсологія є одним з основних напрямків сучасних досліджень у світі. Вивчення дискурс-аналізу в англomовній науковій традиції можна поділити на три основні групи, які структурував А. П. Загнітко [Загнітко 2008, с. 21]:

1) Розгляд лінгвістичної та когнітивної структури дискурсу (наприклад, Е. Гофман, Ю. Лабов, М. Халлідей, Т. А. ВанДейк, П. Хоппер).

2) Аналіз структури дискурсу з точки зору когнітивних характеристик комуніканта (інтенції, наміру) (наприклад, Р. Шенк, Р. Абельсон, Р. Манн, Д. Гордон, Дж. Лакофф).

3) Розгляд структури дискурсу з точки зору когнітивних характеристик комуніканта (конверсійний аналіз) (наприклад, Г. Сакс, Є.Щеглов, Г.Джефферсон, Д. Танен, Д.Сінклер, М.Стаббс, Д. Шиффрін).

Аналіз дискурсу проводився з позицій прагматики, психолінгвістики, когнітивної лінгвістики, лінгвокультурології тощо. Дослідження також здійснювалося з позицій аргументації, опозиційних характеристик, оцінки, політики, реклами та інших видів дискурсу.

У науці вживаються наступні терміни для позначення дискурсу опосередкованого спілкування: комп'ютерний дискурс – віртуальний дискурс – інтернет-дискурс – електронний дискурс – мережевий дискурс. Інтернет-дискурс – це підвид віртуального дискурсу; дане поняття набагато вужче за поняття «віртуальний дискурс».

Різновидом комп'ютерного дискурсу є віртуальний дискурс, який є текстом, зануреним в ситуацію віртуального спілкування. Віртуальний дискурс трактується ширше, ніж комп'ютерний, оскільки спілкування у віртуальній реальності створюється не лише через комп'ютер, але й через інші засоби зв'язку. У межах інтернет-дискурсу в комунікації (не дивлячись на штучне середовище спілкування) під час взаємодії комунікантів використовуються різні прийоми і засоби спілкування, що дозволяють максимально наблизити віртуальний діалог до форми реальної мовної взаємодії.

Мета роботи – проаналізувати віртуальний український екологічний дискурс з позицій властивостей, жанрів та лінгвокультурологічні особливостей.

Завдання роботи:

- 5) вивчити типологію та диференціальні ознаки віртуального дискурсу;
- 6) розкрити структурні та жанрові особливості віртуально дискурсу;
- 7) визначити особливості екологічного віртуального дискурсу;
- 8) класифікувати основні інформаційні платформи з віртуальним екологічним дискурсом.

Об'єктом дослідження є віртуальний екологічний дискурс.

Предметом дослідження є процеси організації віртуального екологічного дискурсу на інформаційних платформах.

Методи дослідження: теоретичні: критичний аналіз літератури, узагальнення й систематизація наукових поглядів на досліджувану проблему; пошукові: виявлення текстів екологічної тематики з інформаційних платформ та їхня систематизація за джерелами.

Теоретичне значення наукової роботи полягає у розширенні теоретичних уявлень про дискурс загалом та віртуальний дискурс, а також опис екологічного віртуального дискурсу з погляду жанрів та лінгвокультурології.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що проведено емпіричне дослідження віртуального екологічного дискурсу на різних українських інформаційних платформах

Практичне значення результатів наукової роботи полягає у тому, що запропоновані в межах наукового пошуку рекомендації можуть бути застосовані на практичних заняттях спеціальності «Журналістика» з курсів «Дискурсологія», «Екожурналістика», «Екологічний піар» та ін.

Структура роботи. Наукова робота складається зі вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків, списку використаних джерел. У вступі розкрито актуальність, мету, завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, теоретичне й практичне значення результатів наукового пошуку, наукову новизну дослідження. Загальний обсяг роботи – 87 сторінок комп'ютерного набору.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДИСКУРСУ ЯК НАУКОВОГО ПОНЯТТЯ

1.1. Дискурс в історичній палітрі

У рамках теорії дискурсу особливу увагу привертає комп'ютерний дискурс, в якому функціонують різні жанри, такі як спілкування на конференціях, форумах, чатах тощо. Проте, оскільки категорії та специфічні межі комп'ютерного дискурсу залишаються недостатньо описаними і вивченими, розуміння цього явища є неоднозначним і потребує детального дослідження. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Явище інтернет-дискурсу як мовну проблему розглядали у своїх роботах науковці різних профілів.

Однак не можна вважати цю тему вичерпаною, оскільки комунікативне середовище Інтернету, як зазначається в багатьох різних дослідженнях, постійно еволюціонує, і ще не всі його аспекти отримали наукове висвітлення. Крім того, недостатньо досліджена неформальна міжособова комунікація в Інтернеті, яка є специфічною сферою мовного функціонування – писемною інтернет-комунікацією. Також питання комунікації в англomовних інтернет-форумах не стало предметом окремого дослідження. Тому варто робити проведення діахронічного аналізу виникнення терміна «інтернет-дискурс» чи віртуальний дискурс та його загальних характеристик у науці загалом. Предметом дослідження є поняття «інтернет-дискурс» і його загальні характеристики, тоді як об'єктом дослідження виступає діахронічний аспект цього поняття. Основний матеріал дослідження. На сучасному етапі розвитку наукової думки дискурс займає центральне місце в ряді гуманітарних наук: лінгвістиці, філософії, психології, літературознавстві.

Термін «дискурс» почав активно використовуватися лише в 50-х роках ХХ століття, після публікації статті американського лінгвіста З. Харріса. Він визначив цей термін як метод аналізу зв'язного мовлення, що дозволяє вивести

дескриптивну лінгвістику за межі одного речення в конкретний момент часу та дослідити взаємозв'язок між мовою і культурою [Harris, с. 474]. Перші дослідження, спрямовані на вивчення внутрішньої організації дискурсу, з'явилися наприкінці 50-х років ХХ століття. Ці лінгвістичні дослідження були зосереджені на синтаксичних конструкціях, що складаються з двох і більше речень, які згодом почали називати надфразовими єдностями. На початку 1970-х років виникла нова наукова течія – «лінгвістика тексту», яка об'єднала як чисто лінгвістичні, так і суміжні підходи, включаючи як теоретичні (літературознавство, функціональна стилістика), так і прикладні (теорія комунікації, статистична обробка текстів, психологія, викладання мов, автоматизований переклад).

Оскільки текст привернув увагу багатьох різних дисциплін, виникла потреба переосмислити предмет лінгвістики тексту та розмежувати поняття тексту і дискурсу. Це стало можливим завдяки введенню категорії ситуації. Дискурс розглядається як «текст плюс ситуація», тоді як текст визначається як «дискурс мінус ситуація». Серед лінгвістів немає єдиної думки щодо його визначення, оскільки дослідники часто виходять з протилежних позицій. Деякі провідні науковці вважають, що дискурс є «мовою в мові», представленою як особлива соціальна реальність. Дискурс існує не у вигляді своєї «граматики» чи «лексикону».

Дискурс, в першу чергу, існує в текстах, які характеризуються особливою граматикою, лексиконом, правилами слововживання та синтаксису, а також специфічною семантикою, що в результаті формує унікальний світ. Це є «можливий (альтернативний) світ». Одним із таких альтернативних світів є світ Інтернету. Як було зазначено раніше, З. Харріс розглядав дискурс як текстову реалізацію комунікативного акту, що складається з набору фраз, і в зв'язку з цим використовував дескриптивні методи для аналізу речень і зв'язного мовлення [Harris, с. 81]. Дослідження особливостей українського інтернет-дискурсу є значно менш розвиненим у порівнянні з англомовним, оскільки Інтернет в Україні

з'явився із значним запізненням і почав розвиватися повільно в дев'яностих роках через політичні, економічні та соціальні кризи. З розвитком суспільства зростає й природна потреба людей у комунікації. Поява глобальної мережі Інтернет стала закономірним етапом в умовах сучасного розвитку.

Однак у той час не було можливості виокремити віртуальний дискурс серед інших його видів. Можна стверджувати, що комунікація та дискурс в Інтернеті почали розвиватися самостійно, набуваючи своїх унікальних рис з 1971 року, коли була створена перша програма для електронної пошти. Це стало першим новим технологічним способом комунікації, який започаткував глобальну трансформацію системи взаємозв'язків між людьми. У 1973 році до мережі підключили міжнародні організації, що дало значний імпульс для розвитку Інтернет-комунікації та пов'язаного з нею дискурсу.

Дж. Нільсен підкреслює, що виникнення Інтернету стало ключовим моментом в історії людської комунікації, яка залишалася незмінною протягом п'яти тисяч років (всі різноманітні форми цієї комунікації зводилися до різних варіантів традиційного вербального та невербального спілкування) [Nielsen, с. 9]. А. Доценко виділяє інтернет-дискурс як окремий вид дискурсу і стверджує, що виникає новий тип дискурсу – усно-письмовий дискурс [Dosenko, с. 7]. Найбільш поширеними з них є терміни «комп'ютерно-опосередкована комунікація», «комп'ютерний дискурс», «електронний дискурс», «віртуальний дискурс», «інтернет-дискурс» та «мережевий дискурс». На думку ряду дослідників, пасивність у спілкуванні означає ситуацію, коли користувач лише отримує інформацію, не надаючи нічого натомість.

У такого користувача є лише одна мета в інтернет-комунікації – отримання інформації. Ці комуніканти залишаються непомітними для інших користувачів Інтернету, їхній образ не фіксується в комунікації, тоді як активні комуніканти залишають помітний слід, який стає видимим для інших і формує певний комунікативний образ. Н. Барон зазначає, що віртуальний дискурс обмежений

технічними можливостями (наявність комп'ютера та доступу до Інтернету) і людським фактором (перебування співбесідника в мережі та його активність на конкретному ресурсі в даний момент) [Baron, с. 127]. Інтернет, створюючи нові глобальні можливості для спілкування, також формує нові моделі мовної поведінки. По суті, масова комунікація є особливим феноменом мовної культури, що вимагає зміни підходів до розуміння категорій тексту і дискурсу.

Не так давно з'явилося поняття гіпертексту, яке стало актуальним у контексті вивчення електронних текстів. Термін «гіпертекст» вперше ввів відомий американський соціолог, філософ і піонер інформаційних технологій у 60-х роках ХХ століття, щоб позначити електронні тексти як новий, революційний спосіб інформаційної технології та метод публікації. Говорячи про Інтернет-дискурс як напрямок нашого дослідження, слід зазначити, що, незважаючи на штучність середовища спілкування, під час взаємодії комунікантів використовуються різноманітні прийоми та засоби, які дозволяють максимально наблизити віртуальний діалог до реальної мовної взаємодії. За своєю значущістю та революційним впливом на мову поява Інтернету порівнюється зі створенням друкарського верстата, особливості мережевого спілкування свідчать про формування нової, третьої форми мовлення, що знаходиться між усним і писемним спілкуванням.

Мислення можна розглядати як письмову форму мовлення, яка в значній мірі ближча до усного, ніж усне мовлення до свого письмового аналога. Вчений визначає мережеве мовлення за формулою: усне мовлення + письмове мовлення + особливості, зумовлені електронними засобами, і вважає його не просто гібридом, а новим видом мовлення.

С. Херрінг також акцентує увагу на тому, що мовні характеристики мережевої комунікації зумовлені об'єктивними технічними факторами, такими як: обмеження розміру повідомлення; тривалість доступності повідомлення; можливість або неможливість цитування попереднього повідомлення у відповіді;

надсилання анонімних повідомлень; використання аудіо- та відеовставок тощо [Herring, с. 4].

У сучасній лінгвістиці дискурс визначається як текстова реалізація комунікативного акту, що складається з набору фраз, до яких застосовуються дескриптивні методи аналізу речень і зв'язного мовлення. Встановлено, що Інтернет-дискурс є когнітивно-комунікативним простором, що охоплює різноманітні жанрові форми онлайн та оффлайн комунікацій. Інтернет-дискурс розглядається як спілкування в глобальній мережі і є підвидом мережевого дискурсу, який, окрім комунікації в Інтернеті, також включає взаємодію в інших, зокрема, локальних мережах. Перспективи подальших досліджень зосереджені на детальному вивченні методики аналізу Інтернет-дискурсу в сучасній лінгвістиці.

Сучасний етап розвитку наукознавства виявляє особливий інтерес до дискурсу, який поза всякими сумнівами знаходиться в центрі уваги низки наук: філософії, лінгвістики, теорії комунікації, політології, літературознавства, психології, етнографії, тощо.

На стадії становлення дискурсивної парадигми є закономірним розвитком лінгвістичної науки. Дослідниця дискурсу О. О. Селіванова зазначає, що еволюція відбувається через послідовні зміни основних наукових парадигм, яких нараховують чотири: генетична (порівняльно-історична), таксономічна (системно-структурна), прагматична (комунікативно-функціональна) і когнітивна (когнітивно-дискурсивна). Є різні способи переходу від однієї парадигми до іншої парадигми, вони уявляються таким чином: як круговий рух (Д. Руденко), як коливання маятника (П. Паршин), як співіснування кількох парадигм (О. Кубрякова), як послідовна зміна (Ю. Степанов) [Селіванова 2010, с. 16-17].

Загалом початок тлумачення терміна «дискурс» знаходять аж в античних часах. У древньому Римі дискурсом називали бесіди (мовлення, діалоги) учених. У ХІХ ст. це поняття стає багатозначним і розповсюджується також на мовлення широкого загалу користувачів [Серажим 2002, с. 10].

У словнику німецької мови братів Грімм 1860 року означений термін має два значення: 1) діалог, бесіда; 2) мовлення, лекція. Як мовознавчий термін «дискурс» широко представлений в науковій літературі в 50-і рр. ХХ ст. після оприлюднення праці американського лінгвіста З. Харріса «Аналіз дискурсу», який таким чином назвав метод аналізу зв'язного мовлення, що передбачений для розмежування дескриптивної лінгвістики за рамки речення у відповідний момент часу і для точок дотику мови та культури [Harris, с. 83-90].

Перші дослідження, спрямовані на виявлення внутрішньої структури дискурсу, з'явилися наприкінці 1950-х років. Ці лінгвістичні студії були присвячені синтаксичним конструкціям, що складаються з двох або більше речень, які згодом стали відомі лише як суперфрази [Загнітко 2008, 12].

На початку 1970-х років з'явилася нова наукова позиція «лінгвістика тексту», що поєднує як суто лінгвістичні та теоретичні (літературознавство, функціональна стилістика), так і прикладні (теорія комунікації, статистична обробка текстів, психологія, викладання мов, автоматичний переклад, інформатика та ін.) підходи з'явилися течії [Серажим 2002, с. 10]. Оскільки текст став об'єктом вивчення найрізноманітніших дисциплін, виникла потреба переосмислити предмет лінгвістики тексту і розмежувати текст і дискурс. Це стало можливим завдяки включенню категорії ситуації. У дискурсі текст стали трактуватися як «текст+ситуація» і «дискурс-ситуація» відповідно.

У сучасній лінгвістиці існує ідея розглядати текст і дискурс як аналогії речення-речення. Речення розуміються як звичайні структурні елементи, тоді як висловлювання є поєднанням речень і соціального контексту.

Речення і соціальний контекст їх вживання. Текст і дискурс відтворюють цей зв'язок на вищому рівні [Дискурс 2005, 24]. Термін «дискурс» також підкреслює процесуальний характер мовленнєвого акту.

Текст є результатом і лише частиною процесу, що мовлення діє на мову через її індивідуальний акт використання [Baron, с. 312]. Таким чином, у 1970-х

роках 20 століття було проведено чітке розмежування між дискурсом, процесом використання мови, і текстом, результатом цього процесу.

До 1980-х років поняття дискурсу міцно вкоренилося в західноєвропейській лінгвістиці. Сьогодні ж дискурсологія є одним з основних напрямків лінгвістичних досліджень у світі. Вивчення дискурс-аналізу в англійській науковій традиції можна поділити на три основні групи:

1) Розгляд лінгвістичної та когнітивної структури дискурсу (наприклад, Е. Гофман, Ю. Лабов, М. Халлідей, Т. А. Вандейк, П. Хоппер).

2) Аналіз структури дискурсу з точки зору когнітивних характеристик комуніканта (інтенції, наміру) (наприклад, Р. Шенк, Р. Абельсон, Р. Манн, Д. Гордон, Дж. Лакофф).

3) Розгляд структури дискурсу з точки зору когнітивних характеристик комуніканта (конверсійний аналіз) (наприклад, Г. Сакс, Є. Щеглов, Г. Джефферсон, Д. Танен, Д. Сінклер, М. Стаббс, Д. Шиффрін) [Загнітко 2008, с. 21].

Аналіз дискурсу проводився з позицій прагматики (Т. А. ван Дейк, М. Л. Макаров), психолінгвістики (В. В. Красних), когнітивної лінгвістики (Л. В. Барба, О. В. Анопіна, Є. В. Будассі), лінгвокультурології (В. І. Карасик, О. О. Попова).

Дослідження також здійснювалося з позицій дискурсивні дослідження в лінгвістиці є переважно аргументативними (А. Д. Бєлова), опозиційними (О. В. Фадєєва), оцінними (Н. Н. Миронова), політичний (С. Т. Онуфрив), рекламний (О. Є. Ткачук-Мірошніченко), юридичний (Т. А. Скуратівська), навчальний (О. В. Коротєва) та багато інших видів дискурсу.

Поняття «дискурс» є одним з основних понять, що найчастіше вживаються в сучасній лінгвістиці, але через його багатоаспектність за змістом і формою серед лінгвістів немає єдиної думки щодо його трактування. Згідно з класичним визначенням дискурс-це соціальний акт, що має на меті як мовлення, що розглядається як компонент взаємодії людей і участі в механізмах свідомості, мовлення, занурене в життя.

У лінгвістиці XXI століття термін «дискурс» має чотири значення:

- 1) текст, висловлювання, занурене в певну соціокультурну ситуацію;
- 2) комунікативна ситуація, що інтегрує текст з іншими компонентами, «ситуація мовлення», тобто суб'єкт мовлення разом з текстом;
- 3) тлумачення відповідно до французької семіотичної традиції, де дискурс передусім тотожний усному мовленню;
- 4) вид дискурсивної практики [Селиванова 2002, с. 36-41].

Хоча в сучасній науково-лінгвістичній літературі не існує кодифікованого тлумачення дискурсу, кількість досліджень, присвячених його вивченню, постійно зростає.

1.2. Типології дискурсу та критерії диференціації

Існування численних типологій дискурсу на сьогодні є, з одного боку, результатом того, що не всі типології мають чіткі класифікаційні критерії та достатню кількість емпіричного матеріалу, а з іншого боку, зумовлено тим, що кожна сфера людської діяльності може продукувати власний тип дискурсу через те, що кожна сфера людської діяльності може продукувати свій тип дискурсу.

Крім того, типології дискурсу завжди історично зумовленій обираються дослідниками в кожному конкретному випадку для розв'язання певної проблеми. З огляду на вищесказане, навряд чи можливо або доцільно скласти вичерпну класифікацію типологій дискурсу.

Однак це не зупинило спроб створити універсальну класифікацію типів дискурсу. Сьогодні основними критеріями розрізнення типів дискурсу є ті, що пов'язані з дискурсивними категоріями, які можна виокремити за формальними, функціональними та змістовними критеріями. Таким чином, весь дискурс можна логічно поділити за тим чи іншим критерієм [Дискурс 2005, с. 232].

Розрізняють особистісно-орієнтований і статусно-орієнтований (інституційний) дискурс, беручи до уваги критерій адресата. У першому випадку

вкомунікації беруть участь комунікатори, які добре знають один одного, у другому-представники певної соціальної групи. Особистісний дискурс можна поділити на два основні типи: повсякденний дискурс та екзистенційний дискурс. Повсякденний дискурс характеризується намаганням максимально стиснути інформацію, що передається, і створити код спілкування, який можна зрозуміти з першого погляду. Екзистенційно-орієнтований дискурс спрямований на художнє та філософське осмислення світу.

Статусно-орієнтований дискурс – це мовна заємодія представників соціальних груп та інститутів з тими, хто реалізує можливості статусних ролей у рамках усталених соціальних інститутів.

У сучасному суспільстві інституційний дискурс включає такі підтипи, як політичний, адміністративний, юридичний, військовий, освітній, релігійний, містичний, медичний, рекламний, науковий та медійний. Слід зазначити, що інституційні дискурси є історично мінливими, і коли соціальні інститути як певні культурні системи зникають, вони розпадаються на споріднені типи дискурсів.

Прагматичні моделі дискурсу акцентують увагу на характеристиках способів і каналів комунікації. Залежно від способу комунікації розрізняють інформативний і атрактивний, предметний і фактологічний, серйозний і фривольний тощо, а залежно від каналу комунікації – усний і письмовий, контактний і дистанційний, віртуальний і реальний типи дискурсу.

За різними загальними настановами та комунікативними принципами ведуть аргументативний, конфронтаційний та гармонізований дискурс.

За соціально-демографічними критеріями виділяють дитячий, молодіжний, чоловічий, жіночий, міський та сільський дискурс.

Ще один підхід до класифікації дискурсу належить Г. Почепцову. Він розрізняє теле- і радіо дискурс, газетний, театральний і кінодискурс, літературний дискурс, дискурс зв'язків з громадськістю (PR), рекламний дискурс, політичний дискурс і релігійний дискурс.

Деякі дослідники, як, наприклад, В. В. Червоних, вважають, що на статус дискурсу можуть претендувати лише національні дискурси, такі як англійський та український. Таким чином, описані вище підходи до типології дискурсу можна підсумувати наступним чином:

Типологія дискурсу

Критерії	Тип дискурсу		
національність	український, англійський і т.д.		
тип адресата	особистісно-орієнтований		статусно-орієнтований (інституційний)
	побутовий	буттєвий	політичний,

			юридичний і т.д.
спосіб спілкування	інформативний/фасцинативний, змістовний/фактичний, серйозний/несерйозний тощо		
канал спілкування	усний/письмовий, контактний/дистантний, віртуальний/реальний		
соціально-демографічна приналежність	дитячий, чоловічий, жіночий тощо		
соціально-професійна приналежність	дискурс вчителів, програмістів, екологів тощо		
соціально-політична приналежність	дискурс політичних партій		
тема	релігійний, політичний, педагогічний, юридичний і т.д.		

Розвиток інформаційних технологій в ХХІ ст. дав могутній поштовх до формування інфосфери, головною ознакою якої є доступність інформації в будь-який час, в будь-якому місці земної кулі. Відповідно виникають і нові способи комунікації, що значно відрізняються від традиційних, результатом чого є перетворення мережі Інтернет з величезного сховища даних на потужний засіб спілкування, що нівелює часові, просторові, гендерні, соціальні та інші обмеження і стає невід’ємною частиною еволюції цивілізації, проникаючи в усі сфери нашого життя. Виникнення нового комунікативного середовища – мережі Інтернет сприяло появі ще одного типу дискурсу – інтернет-дискурсу, що виділяється в окремий тип за критерієм «канал спілкування».

1.3. Передумови виникнення віртуального дискурсу

Термін «Інтернет» можна тлумачити як у вузькому, так і в широкому сенсі. У широкому сенсі (з малої літери) це будь-яка сукупність мереж, що працюють як єдине ціле, у вузькому сенсі (з великої літери) – «всесвітня павутина», з'єднаних за допомогою ір і подібних протоколів [Столярова 2005, с. 15].

Створення Інтернету можна віднести до розвитку філософських ідей, оскільки його початкові прототипи виникли в античній філософії. Це було зумовлено необхідністю ефективного зберігання інформації та створення комплексної бази знань. У середні віки впливові філософи визнавали поняття «віртус» і «віртуальна реальність», і головним викликом цієї епохи була інтеграція різноманітних знань. Так розвивається поняття «мережа», зрештою перетворюючись на систему Інтернету з мережевою організаційною структурою. Хоча філософія нового часу не може бути помітною концепцією, яка наближає мислителів до реалізації цієї ідеї, існує суттєва наукова основа для розвитку електронних обчислювальних машин і програмування в цей період. У сучасній західній філософії та науці завершується формування теоретичних основ концепції Інтернету, концепції «віртуального світу» та «штучного інтелекту». Теоретичні основи концепції Інтернету, концепції «віртуальний світ» і «штучний інтелект» завершуються.

Інтернет – це поєднання понять віртуальності, гіпертексту, мультимедіа, універсальної інформаційної мережі, мережевого суспільства та нелінійного мислення. Фундаментальні теоретичні ідеї Інтернету вписують його в широкий контекст світової історії та культури, парадигми та доміанти яких формувались у переломні часи, трактувалися як революції та пов'язувалися з радикальними змінами інтелектуальних технологій, тобто. Засоби виробництва, зберігання, передачі та споживання інформації. Початкова хвиля інтелектуального прогресу припала на кінець 9 століття, знаменуючи початок 8 століття. Через винайдення

грецького алфавіту без нього не існувало б письмових текстів.

Поєма Гомера та писані закони та письмова проза. Друга революція відбулася в I ст. Коли люди перейшли від письма на сувоях до використання кодексів, які послужили основою для сучасної книги. У цей час формується біблійний канон, складаються збірки творів Платона й Аристотеля, виникає уявлення про класику. Революційний винахід книгодрукування в другій половині XVI ст. Третя революція знаменує значну зміну у мисленні європейців, породжуючи новий тип особистості, відомий як *homo legens*, або «читаюча людина». Усі ми були свідками четвертої – інформаційної – революції, яка зосереджена навколо інтелектуальних комп'ютерних систем.

Примітно, що умовно можна виділити три аспекти інформаційної революції:

- 1) інформаційно-кількісний, що виявляється у збільшенні обсягу інформації
- 2) технологічний – досягнення електронних, комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, 3) соціальний – посилення інформаційного тиску на людину. Тому сучасний світ можна назвати гіпертекстовою цивілізацією, сучасну людину – віртуальною, мережевою людиною, а сучасне суспільство – інформаційним. Інформаційне суспільство розуміється, по-перше, як суспільство нового типу, що формується під впливом глобалізації та інформаційно-комунікаційних процесів, по-друге, це суспільство знань, у якому рівень знань, доступ до інформації та здатність робота з нею стає головною умовою добробуту особистості та держави, по-третє, це глобальне суспільство, де обмін інформацією не має жодних фізичних та соціально-політичних обмежень, і де кожна спільнота та індивід має абсолютно новий можливості самоідентифікації [Горошко 2009, с. 17].

Спілкування в Інтернеті стало можливим відносно нещодавно. Історія Інтернету починається з 1960-х років, коли в США були зроблені перші спроби з'єднати кілька комп'ютерів у мережу для обміну даними з метою підвищення національної безпеки. Незабаром комп'ютерні мережі почали використовуватися для міжособистісного спілкування. На початку 70-х років доступ до них мали лише

науковці, які працювали над комп'ютерними технологіями. У 80-х роках комп'ютерні мережі почали активно використовувати представники бізнесу, а також елітні університети та організації.

Поява комерційних інтернет-провайдерів на початку 90-х років сприяла популяризації Інтернету серед різних верств населення. Мережа ARPANET (англ. Advanced Research Projects Agency Network), яка почала функціонувати наприкінці 1960-х років за підтримки Міністерства оборони США, була замінена Всесвітньою мережею Інтернет на початку 80-х років [Herring 2001]. Згідно з даними Internet World Stats, станом на 30 червня 2012 року, кількість користувачів Інтернету сотні мільйонів.

Однак у країнах, що розвиваються, ця різниця є досить значною: 826 млн жінок і 980 млн чоловіків. Згідно з даними 2013 року, Україна займає 33-є місце у світі за кількістю користувачів Інтернету. У світлі величезної популярності мережі Інтернет, інтерес лінгвістів до цього явища стає зрозумілим.

Так, студіюються лінгвокультурологічні (О. В. Лутовинова) та гендерні особливості (А. Н. Гайфулліна, О. І. Горошко, Л. Ф. Компанцева) Інтернет-дискурсу, його жанрові формати (О. Ю. Распопина, Л. В. Самойленко, О. О. Землякова, С. В. Заборовська, С. А. Матвєєва, С. С. Данилюк, О. М. Галічкіна) та мовне оформлення (Н. О. Ахрєнова, А. Г. Аврамова). Значну увагу приділено осмисленню таких засадничих понять Інтернет-комунікації, як гіпертекст (О. С. Ключкова, С. Г. Стройков, Н. В. Коломієць, О. М. Галічкіна), віртуальний комунікативний простір (Н. Г. Асмус), мовна особистість віртуального комуніканта (Н. Г. Асмус, М. С. Рижков) тощо.

Усі дослідницькі завдання аналізуються через призму дискурсивного підходу, основним методологічним принципом якого є антропоцентризм. Цей принцип передбачає евристичний розгляд мови та мовлення у контексті людського мислення, яке відображає внутрішній стан особи, а також загальнолюдські, національно-культурні та соціальні цінності [Фролова 2009, с. 47].

Дискурс є «мовою в мові», представленою як особлива соціальна реальність.

Він не існує лише у формі своєї «граматики» чи «лексикону». Дискурс, в першу чергу, проявляється у текстах, які формують специфічну граматику, лексикон, правила вживання слів і синтаксис, а також унікальну семантику, що, в кінцевому підсумку, створює особливий світ. Це є «можливий (альтернативний) світ». Одним із таких альтернативних світів є світ Інтернету.

Активна розробка проблем комунікації в лінгвістиці, що здійснюється через електронні інформаційно-технологічні канали, а також відсутність єдиної термінології для цих досліджень, створюють потребу в уточненні змісту та розмежуванні таких понять, як «віртуальний дискурс», «комп'ютерний дискурс», «електронний дискурс», «мережевий дискурс» та «інтернет-дискурс». Терміни «комп'ютерний дискурс» і «електронний дискурс» є абсолютними синонімами, оскільки обидва передбачають спілкування за допомогою комп'ютера. «Інтернет-дискурс» розглядається як спілкування в Глобальній мережі і є підвидом мережевого дискурсу, який, окрім комунікації в Інтернеті, також охоплює взаємодію в інших, зокрема локальних, мережах.

Отже, вказані види дискурсу мають гіперо-гіпонімічні відносини, де комп'ютерний (електронний) дискурс виступає гіперонімом, а комунікативне середовище визначається каналом зв'язку. Проте така однозначність відсутня між комп'ютерним і віртуальним дискурсом. Віртуальний дискурс має більш вузьке значення, ніж комп'ютерний, оскільки останній охоплює не лише спілкування за допомогою комп'ютера, але й взаємодію людини з комп'ютером. Крім того, комп'ютерному дискурсу властивий безпосередній контакт між комунікантами, чого не спостерігається у віртуальному спілкуванні, де партнер по комунікації часто домислюється нашою свідомістю. З іншого боку, віртуальний дискурс має більш широке трактування, оскільки спілкування у віртуальній реальності може здійснюватися не лише через комп'ютер, але й за допомогою інших засобів зв'язку.

Рис. 1. Система дискурсу Інтернет-комунікації

Водночас електронний (комп'ютерний) та віртуальний дискурси охоплюють не лише тексти, що існують в Інтернет-середовищі, але й матеріали на непаперових носіях (аудіокниги, фільми, музичні диски, ігри, програми), а також мультимедійні пристрої (смартфони, комунікатори, iPods, e-books) тощо. Таким чином, вони є значно більш обширними, ніж інтернет-дискурс. Враховуючи складність взаємин між зазначеними видами дискурсів в Інтернет-комунікації, вважаємо за доцільне представити їх у такій формі:

У сучасній лінгвістиці віртуальний дискурс має різні трактування. Його можна розглядати як:

- когнітивно-комунікативний простір Глобальної мережі, де за допомогою електронних каналів передачі даних і гіпертекстових механізмів структурування та маршрутизації відбувається комунікативна взаємодія, що характеризується заміною реального образу на вигаданий;
- текст, що існує в інтернет-системі, в якому переконлива комунікативна установка імпліцитно відображає суб'єктивну авторську позицію, сформовану з урахуванням психологічних, лінгвістичних та технологічних аспектів;
- процес створення текстів, що поєднує прагмалінгвістичні, соціокультурні та психологічні фактори; цілеспрямовану соціальну дію, яка включає взаємодію

людей та механізми їх свідомості – когнітивні процеси.

- Складна текстова система, що формується під впливом екстралінгвістичних соціокультурних факторів та специфічної ситуації, в якій відбувається мовленнєвий контакт через комп'ютер та інші електронні пристрої. Це стосується як взаємодії між користувачами в мережі Інтернет, так і їхнього спілкування з дискурсивним Інтернет-простором. На нашу думку, віртуальний дискурс являє собою масив електронних, аудіо- та відеотекстів, які пов'язані між собою системою гіперпосилань. Доступ до цих текстів здійснюється через підключення до мережі Інтернет за допомогою комп'ютера або інших мультимедійних пристроїв.

Історія Інтернету налічує понад 35 років. Цей феномен розпочався наприкінці 60-х років ХХ століття, коли Міністерство оборони США ухвалило рішення про необхідність створення надійної системи передачі інформації. Мережа Інтернет, заснована у 1969 році, сьогодні стала широко поширеною. Спочатку Інтернет був розроблений для обміну робочою інформацією, але з розвитком технологій та появою індивідуальних користувачів він почав виконувати також комунікативну функцію. Однією з характерних рис віртуального простору є те, що цей вид комунікації виходить за межі часових і просторових обмежень.

Сьогодні Інтернет охоплює безліч жанрів, які викликають значний інтерес у лінгвістів. Одночасно інтеграційні процеси в гуманітарних науках та антропоцентризм сучасної науки сприяють зростанню дослідницького інтересу до аналізу дискурсу. Дискурс має численні виміри і пропонує науковцям широкий спектр точок зору та методів дослідження. У цьому контексті теорія дискурсу стає одним із найактуальніших і найперспективніших напрямків сучасної лінгвістики.

Висновки до розділу 1

Дискурс, в першу чергу, існує в текстах, які характеризуються особливою граматиною, лексиконом, правилами слововживання та синтаксису, а також специфічною семантикою, що в результаті формує унікальний світ. Це є «можливий

(альтернативний) світ». Одним із таких альтернативних світів є світ Інтернету, який формує віртуальний дискурс.

Історія Інтернету налічує кілька десятиліть. Цей феномен розпочався наприкінці 60-х років XX століття, коли Міністерство оборони США ухвалило рішення про необхідність створення надійної системи передачі інформації. Мережа Інтернет, заснована у 1969 році, сьогодні стала широко поширеною.

На нашу думку, віртуальний дискурс являє собою масив електронних, аудіо- та відеотекстів, які пов'язані між собою системою гіперпосилань. Доступ до цих текстів здійснюється через підключення до мережі Інтернет за допомогою комп'ютера або інших мультимедійних пристроїв.

РОЗДІЛ II. ВІРТУАЛЬНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС В УКРАЇНСЬКОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

2.1. Структурна організація віртуального дискурсу

Термін «структура» вживається для позначення узагальнених інваріантних характеристик звукового, фонологічного, морфологічного та морфонологічного аспектів мови, зокрема в контексті їх взаємозв'язків. Це стосується закономірностей, за якими одиниці нижчого рівня використовуються для формування одиниць вищого порядку, а також внутрішньої організації мови як семіологічної системи, що обмежує свободу відтворення її елементів. Це обмеження проявляється в різній частотності використання елементів, їх сполучуваності та призводить до надлишковості.

Переносячи концепцію структури на інтернет-комунікацію, ми можемо розглядати її як чітко організовану ієрархічну систему, де навігація між її частинами здійснюється шляхом переходу від нижчих до вищих одиниць і навпаки.

Основними вимогами до організації інформації в інтернет-дискурсі є чітке розмежування текстового поля на окремі сегменти та забезпечення внутрішніх зв'язків між ними. Це стає можливим завдяки гіпертексту – формі текстового документа, в якій різні частини пов'язані через гіперпосилання.

Гіперпосилання та тексти повідомлень, як складові елементи гіпертексту, отримують мовне оформлення у вигляді електронного документа. В інтернет-дискурсі гіперпосилання представлені у вигляді списку ключових слів або словосполучень, які можуть бути підкреслені або виділені кольором. Основна функція гіперпосилання полягає в забезпеченні навігації по електронному тексту [Лукашенко 2006, с. 8].

Поняття гіпертексту з'явилося відносно нещодавно в контексті дослідження електронних текстів. Термін «гіпертекст» вперше ввів відомий американський соціолог, філософ і піонер інформаційних технологій у 60-х роках ХХ століття, щоб позначити електронні тексти як радикально новий підхід в інформаційних

технологіях та новий метод публікації.

Проте гіпертексти як явище існували задовго до початку ери Інтернету. Яскравим прикладом гіпертексту до появи мережі є збірка текстів Святого Письма. Їх можна читати не лише в лінійній послідовності, а й у нелінійній, слідуючи чітко вказаному в багатьох виданнях порядку асоціативних посилань і паралельних місць у книгах Старого та Нового Завіту, тобто гіпертекстуально. Крім того, до гіпертексту відносяться енциклопедії, довідники, словники та інші подібні джерела, оскільки вони містять посилання на інші тексти. Основна відмінність електронного гіпертексту від традиційного полягає в його відкритості та незавершеності, що дозволяє учасникам комунікації додавати та змінювати вихідний текст.

Категорія гіпертекстуальності має двоїсту природу: з одного боку, вона слугує засобом оформлення дискретності тексту, а з іншого – забезпечує цілісність його сприйняття. Це створює ефект резонансу (взаємопідсилення), завдяки якому такі тексти об'єднуються в єдине смислове ціле.

Отже, найефективнішим інструментом для створення гіпертексту є комп'ютер, оскільки вся сукупність текстів, зафіксованих в електронному вигляді в мережі та пов'язаних із сприйнятим повідомленням через систему посилань, знаходиться в безпосередній досяжності для отримувача.

Слід підкреслити, що гіпертексти, які «технічно» пов'язані між собою через посилання, варто відрізняти від текстових послідовностей, що об'єднані тематично та організаційно (хоча не «технічно»), наприклад, від набору реплік усіх учасників певної дискусійної групи. Однією з ключових характеристик використання мови в Інтернеті є поетапне розгортання гіпертексту. Повна схема його розгортання виглядає наступним чином:

Заголовок (посилання) – заголовок з коротким описом – фрагмент тексту (може бути кілька частин, які відкриваються поетапно) – повний текст. Таким чином, інтернет-дискурс має свої унікальні принципи структурної організації, які зумовлені гіпертекстовою природою.

2.2. Мовне оформлення та жанрові формати віртуального дискурсу

За своєю важливістю та революційним впливом на мову поява Інтернету можна порівняти зі створенням друкарського верстата.. Особливості спілкування в мережі дозволяють стверджувати, що формується третя форма мовлення, яка є проміжною між усним і писемним. Для її характеристики в науковій парадигмі застосовуються терміни... *e-language, netlingo, e-talk, geekspeak, netspeak, weblish, written speech, language centaur*, а комунікативний простір її функціонування називають комп'ютерно- опосередкованою комунікацією (КОК).

Спробуючи розмежувати усне, писемне та мережеве мовлення, Д. Крістал слушно зазначає, що мережеве мовлення є писемним, але в значній мірі ближчим до усного, ніж усне мовлення до свого письмового аналога. Учений визначає мережеве мовлення за формулою: усне мовлення + писемне мовлення + електронно-опосередковані особливості, розглядаючи його не як гібрид, а як новий вид мовлення [Crystal, 2001, с. 47-48]. Наомі С. Берон використовує метафору, стверджуючи, що мережеве мовлення можна сприймати як свого роду лінгвістичний кентавр, який має ознаки традиційного писемного та усного мовлення, але врешті-решт є чимось більшим, ніж просто їх поєднання [Baron 2003, с. 23].

Для пояснення наявності в Інтернет-дискурсі взаємовиключних характеристик усного та писемного мовлення пропонує розмежувати форми мовлення на основі їх концептуальних і формальних ознак. Згідно з цим підходом, виділяються концептуально усні та концептуально письмові тексти, які можуть не збігатися з формально усними і формально письмовими. Наприклад, до концептуально і формально усних текстів належать телефонні розмови, тоді як концептуально і формально письмовими є наукові монографії. Концептуально письмовими і формально усними є публічні читання письмових текстів, а концептуально усними і формально письмовими – тексти, розміщені в мережі Інтернет.

Як зазначає Д. Крістал, Інтернет є електронним, глобальним та інтерактивним засобом комунікації, який безумовно впливає на його мовні характеристики [Crystal 2004, с. 24]. Технологічний фактор має визначальний вплив на процес і мовну

організацію комунікації в мережі Інтернет.

Цей вплив можна спостерігати на всіх рівнях мовної системи, що дозволяє стверджувати про його системний характер і відносити мову Інтернету до особливої форми функціонування мови. Основною формою комунікації в Інтернеті є писемна, проте канони писемного мовлення тут часто порушуються, оскільки спілкування в більшості випадків має неформальний характер.

У цьому контексті важко не погодитися з думкою, що в мережевому мовленні можна виявити принаймні дві тенденції: 1) одночасне ускладнення деяких засобів і спрощення інших у порівнянні з аналогічними засобами літературної мови; 2) конкуренцію між писемним і усним мовленням.

С. Херрінг також акцентує увагу на тому, що мовні особливості мережевої комунікації зумовлені об'єктивними технічними чинниками, такими як: обмеження розміру повідомлення; тривалість доступності повідомлення; можливість/неможливість: а) цитування попереднього повідомлення у відповіді; б) надсилання анонімних повідомлень; в) використання аудіо- та відеовставок тощо [Herring 2001, с. 4].

Вибір мовних засобів також залежить від типу спілкування. У синхронному спілкуванні (наприклад, у чатах) користувач змушений швидко реагувати на отримані повідомлення, тому в такому режимі часто спостерігаються відхилення від мовних норм. Натомість в асинхронному спілкуванні користувач має можливість ретельно продумати своє повідомлення і кілька разів перевірити його перед відправкою.

Аналіз лінгвістичних досліджень, що вивчають мовну специфіку Інтернет-дискурсу, дав змогу виявити основні тенденції в мережевому мовленні, які представлені нижче.

Мовна організація комунікації в мережі Інтернет

Чинники, що обумовлюють мовну специфіку Інтернет-дискурсу	Тенденції побудови Інтернет-дискурсу	Мовні тенденції в мережевому мовленні
технічні умови режим спілкування тип спілкування мета спілкування освітній рівень користувачів	максимальна компресія інформації збільшення емоційної насиченості та експресивності повідомлення	ускладнення одних і спрощення інших засобів в порівнянні з аналогічними засобами літературної мови; конкуруючий вплив писемного і усного мовлення; створення контенту різними мовами; використання англійської мови як <i>lingua franca</i> Інтернет-комунікації
Рівні мовної системи		

<i>Графічний</i>	<i>Морфологічний</i>	<i>Лексичний</i>	<i>Синтаксичний</i>
смайлики зірочки виділення слів великими літерами повтор одних і тих самих літер розмежування літер пробілом символи мов програмування	утворення нових слів за допомогою: словоскладення, афіксації, контамінації, конверсії	абревіатури акроніми	аграматизм

Таким чином, технологічний фактор має найбільший вплив на мовні характеристики інтернет-дискурсу. Хоча комунікація в мережі концептуально є усною, вона реалізується у письмовій формі, що призводить до виникнення нового типу дискурсу – усно-писемного, який має свої специфічні особливості на всіх рівнях мовної системи.

Теорія мовленнєвих жанрів розвивалася в контексті загальної лінгвістики ХХ століття, починаючи з лінгвістичних описів структури жанрів та лексикологічного аналізу семантики назв мовних жанрів, і переходячи до вивчення жанрів як ключового елемента діалогічного спілкування.

Важливу роль у формуванні загальнофілологічних основ поняття «жанр» відіграє вчення, яке підкреслює, що висловлювання є мінімальною одиницею мовлення. Це визначення базується на таких характеристиках, як: 1) смислова завершеність; 2) закінченість; 3) стійкі жанрові форми.

На нашу думку, кожна сфера використання мови виявляється через відносно стабільні типи висловлювань, які називаються мовленнєвими жанрами. Ці жанри засвоюються нами майже так само природно, як і рідна мова, якою ми вільно користуємося без необхідності теоретичного вивчення граматики. Вчений особливо

акцентує увагу на розмежуванні первинних (простих) і вторинних (складних) мовленнєвих жанрів. Вторинні жанри, такі як романи, драми, наукові дослідження тощо, виникають у контексті більш складного та розвиненого культурного спілкування. У процесі їх формування вони поглинають і перетворюють різноманітні первинні жанри, які виникають у ситуаціях безпосереднього мовленнєвого спілкування.

Швидкий розвиток інноваційних технологій, зокрема Інтернету, певною мірою трансформує традиційні уявлення про дискурс і жанри, дозволяючи глибше усвідомити їх динамічну, чутливу до нових соціальних реалій природу.

Жанрове розшарування інтернет-дискурсу в його сучасному вигляді є багатогранним і досить суперечливим. Це зумовлено кількома основними чинниками. По-перше, жанрова система інтернет-комунікації характеризується складністю та багатогранністю. Розвиток технологій суттєво впливає як на структуру жанрової системи Інтернет-комунікації, так і на саму комунікацію в межах окремих жанрів. Крім того, можна зазначити, що жанрова система Інтернет-комунікації має багаторівневу структуру, що складається з трьох основних шарів: гіпержанрів, жанрів і субжанрів, з можливим подальшим поділом на жанроїди. По-друге, Інтернет, будучи високотехнологічним і динамічним комунікативним простором, перебуває в постійному русі.

По-третє, питання жанрової типології залишається недостатньо дослідженим і надзвичайно фрагментованим. На сьогоднішній день віртуальне жанрознавство все ще є термінологічно неструктурованим напрямком [Горошко 2011, с. 235]. Аналізуючи матеріали основних джерел, що стосуються цієї проблеми, можна створити систему основних жанрів інтернет-дискурсу:

Мовленнєві жанри Інтернет-дискурсу

<i>Критерії виділення</i>	Структурність та композиційність	<i>Жанри</i>	дискурсоформуючі	E-mail, форум, гостьова книга, чат, блог, миттєві повідомлення, смс, ігри онлайн
---------------------------	----------------------------------	--------------	------------------	--

Інтенція висловлювання	дискурсонабуті	флейм, мережевий флірт, віртуальний роман, креатифф, спам, послання
Принцип взаємодії	один-одному	Е-mail, миттєві повідомлення, смс,
	один- багатьом	списки розсилки, новинні групи, віртуальні світи, чати, веб-сайти, блоги
Ситуації використання Інтернету		Е-mail, чати (синхронні/ асинхронні), електронні дошки оголошень, віртуальні світи, всесвітня павутина
Комунікативні функції	інформативні	інституційні вебсторінки, пошукові системи, онлайн-

		енциклопедії, каталоги, списки розсилки, електронні бібліотеки, архіви
	директивні	веб-банери, веб-сторінки оголошень, Інтернет-магазини, аукціони
	фатичні	чат, електронні листи, новинні групи, форуми
	презентаційні	особисті веб-сторінки, сайти-візитки, веблоги
	естетичні	мережевий роман, фан-фікшн
	розважальні	віртуальні світи, ігри

Тематична спрямованість	загально-інформаційні	мережеві ЗМІ, новинні групи
	науково-освітні спеціальні інформаційні	та монографії, збірники, інтерактивні навчальні курси, віртуальні університети, онлайн-конференції, Інтернет-семінари
	художні	«оцифровані» традиційні літературні твори, сетература
	розважальні	анекдоти, віртуальний флірт
	непрофесійного спілкування	дискусійні групи, чати, гостьові книги, списки розсилки
	ділові та комерційні	дошки оголошень, аналітичні огляди ринків, інформаційні листи, оголошення в службах працевлаштування
Походження	Запозичені (канонічні)	напр., реклама, анотації
	Власне мережеві	електронна пошта, ICQ,

		(неканонічні)	чат, форум, соціальна мережа та ігровий портал
--	--	---------------	--

Отже, підсумовуючи огляд особливостей інтернет-дискурсу, можна зазначити, що поява мережі інтернет стала не лише значним досягненням у розвитку інформаційних технологій, але й суттєво розширила можливості людського спілкування. Сьогодні інтернет об'єднує різні формати комунікації та виступає як засіб передачі інформації, що не має обмежень ані в часі, ані в просторі. Це призвело до виникнення нового типу дискурсу – інтернет-дискурсу, а також нового комунікативного простору – комп'ютерно-опосередкованої комунікації (КОК). Сучасний інтернет-дискурс є складним поєднанням різних функціональних стилів і форм мовлення. Найбільший вплив на мовні характеристики інтернет-дискурсу має технологічний фактор, а комунікація в мережі, хоча й концептуально усна, реалізується у письмовій формі. Крім того, інтернет-дискурс вирізняється серед інших типів дискурсу специфічними принципами та правилами структурної організації, а також характеризується жанровим різноманіттям.

Враховуючи зростаючу популярність Інтернету та перехід до нього дедалі більшої кількості комунікативних практик, можна з упевненістю стверджувати, що дослідження в галузі інтернет-комунікації будуть зростати пропорційно цьому процесу. Вони зможуть заповнити наявні прогалини та пролити світло на спірні питання, що стосуються особливостей спілкування в мережі. Також не викликає сумнівів, що інтернет-дискурс має всі підстави стати самостійною галуззю в рамках нової лінгвістичної науки – інтернет-лінгвістики.

2.3. Особливості екологічних матеріалів

Для більшості українців Інтернет все ще залишається відносно новим і маловідомим явищем. Проте, незважаючи на те, що лише невелика частина наших співвітчизників має можливість користуватися цим ефективним засобом масової комунікації, було б помилкою ігнорувати його. Особливо це стосується

специфічної екологічної тематики, яка є одним із найважливіших напрямків сучасної журналістики.

Світ Інтернету є ще більш динамічним, ніж світ традиційної «паперової» преси. Інтернет-видання швидко з'являються і так само швидко зникають. Тому точно визначити їхню кількість загалом, а також кількість сайтів, присвячених екологічним темам, є досить складним завданням, не кажучи вже про аналіз їхнього загального якісного складу. Незважаючи на численні недоліки, Інтернет має беззаперечні переваги в порівнянні з традиційними засобами масової інформації.

По-перше, це відкритість інформації та незалежність від просторових і часових обмежень. Технічні можливості всесвітньої мережі дозволяють забезпечувати миттєвий зворотний зв'язок з аудиторією. Більшість сайтів містять форуми, де користувачі можуть висловлювати свої думки щодо прочитаного.

По-друге, на вебсайтах можна розміщувати не лише текстову та графічну інформацію, а й аудіо- та відеоматеріали. Іншими словами, Інтернет об'єднує можливості преси, радіо та телебачення.

По-третє, матеріали, які публікуються в електронному форматі, легше піддаються електронному аналізу та обробці, що робить їх зручними для створення журналістських дос'є, а також для перекладу на інші мови за допомогою комп'ютерних перекладачів тощо.

Яким чином представлена екологічна тематика у вітчизняних Інтернет-виданнях? Яка специфіка її висвітлення?

На жаль, ми змушені відзначити, що в «глобальній мережі» українських сайтів, присвячених екологічним питанням, представлено дуже мало ресурсів. Їхня кількість обмежується лише двома-трьома десятками. В Україні практично не існує справжніх екологічних інтернет-видань у класичному розумінні цього – терміна. Існуючі вебресурси можна умовно розділити на три категорії:

– загальноновинні сайти, на яких публікуються матеріали на екологічну тематику;

– сайти-«дзеркала» друкованих видань, що містять постійні екологічні рубрики;

– спеціалізовані екологічні інтернет-ресурси.

Загальноновинні сайти, на яких публікуються матеріали на екологічну тематику

Багато новинних ресурсів, таких як <http://www.for-ua.com>, <http://www.korrespondent.net>, www.mignews.com.ua та інші, висвітлюють екологічні питання переважно у формі коротких сенсаційних повідомлень (техногенні катастрофи, аварії, що завдали значної шкоди навколишньому середовищу). Зазвичай така інформація не виділяється в окремі категорії. Проте є й винятки: наприклад, у випусках новин «Електронні вісті» (<http://elvisti.com>) є спеціальна рубрика «Екологія».

Варто зазначити, що з 1998 року на платформі «Електронних вістей» функціонує інформаційний сервер «ПРОЕКО» (<http://proeco.visti.net>), який охоплює екологічну тематику в найширшому сенсі. Кілька слів про структуру цього сервера. Розділ «Екологія України» містить матеріали, що стосуються екологічної ситуації в нашій країні. Сюди входять теоретичні розробки експертів та фактографічні дані. Також на сервері працює «Дискусійний клуб» – можливо, найцікавіша частина ресурсу. Завдяки інтеграції з електронною поштою, він дозволяє спілкуватися практично необмеженій кількості зацікавлених осіб.

Типовий розділ «Інформація» на вебсайтах забезпечує доступ до різноманітних інформаційних ресурсів. Сторінка «Еконовини» пропонує регулярно оновлювані матеріали на екологічну тематику, які «ElVisti» отримують через інтернет-канали. Крім того, сторінка «Бази даних» надає доступ до баз даних «ElVisti», що містять публікації, пов'язані з екологією. Також існують сайти-«дзеркала» «паперових» видань, які включають постійні екологічні рубрики.

Багато відомих загальнополітичних видань сьогодні мають свої інтернет-«дзеркала», де читачі можуть здебільшого абсолютно безкоштовно ознайомитися з електронними версіями свіжих випусків газет та переглянути архіви номерів. Звісно, наповненість сайтів повністю залежить від інформаційної політики

«паперового» оригіналу та можливостей видавця підтримувати інтернет-версію в актуальному та зручному для користувача форматі. Що це означає?

Наприклад, за допомогою пошукових систем на сайті можна задати параметри пошуку (наприклад, за ключовим словом «екологія») і отримати список публікацій на цю тему за визначений період. Яскравим прикладом є інтернет-версія газети «Сьогодні» (<http://today.viaduk.net>), де, крім свіжого номера та архіву, реалізовано зручний пошук опублікованих матеріалів, що дозволяє проаналізувати їхню спрямованість, форму подання тощо. Подібні пошукові системи також доступні на веб-сторінках газет «Дзеркало тижня» (www.zerkalo-nedeli.com), «День» (<http://www.day.kiev.ua>) та інших центральних видань.

Газета «Вечірні вісті» в електронному форматі (<http://www.vv.com.ua>) містить матеріали на екологічну тематику в окремій рубриці «Життя», що спрощує їх пошук, так само як і в друкованому варіанті. Перегляд матеріалів на сайті-«дзеркалі» газети «Факты и комментарии» (<http://www.facts.kiev.ua>) є дещо ускладненим через відсутність системи пошуку.

Окремої уваги заслуговують регіональні видання. Їхні онлайн-версії, окрім інформації про саме видання, його спрямованість та рекламну діяльність, також містять матеріали свіжих номерів та архіви, де можна знайти публікації на екологічну тематику. Це стосується, наприклад, донецької обласної масової газети «Донбас» (<http://www.donbass.dn.ua>), республіканської незалежної громадсько-політичної газети «Крымская правда» (<http://www.kp.crimea.ua>) та одеської громадсько-політичної газети «Порто-франко» (<http://www.paco.odessa.ua/odessa/media/porto-fr>) тощо.

Проте варто підкреслити, що можливості регіональних ЗМІ представити себе в «всесвітній мережі» значно обмежені, перш за все через брак фінансових ресурсів, нестачу спеціалістів, які б цілеспрямовано займалися інтернет-виданнями, а також через недостатній рівень розвитку електронних комунікаційних технологій у віддалених регіонах.

Спеціалізовані екологічні інтернет-видання

Екологічна тематика в Інтернеті найбільш повно представлена на сторінках спеціалізованих електронних видань. Зазвичай ці видання є органами різних екологічних організацій, тому їх основною метою є популяризація власної діяльності, а також надання добірок цікавої екологічної інформації та новин.

Київський еколого-культурний центр, заснований у 1989 році, є неурядовою благодійною екологічною організацією, що охоплює свою діяльність на території України. Центр також видає «Гуманітарний екологічний журнал» та орнітологічний журнал «Беркут» у співпраці з Союзом молодих орнітологів України. Тож варто сказати кілька слів про ці видання.

«Гуманітарний екологічний журнал» (<http://www.ln.com.ua/~kekz/human.htm>) почав видаватися в 1999 році. Основна тематика – сучасна ідеологія охорони природи й гуманітарні аспекти екології. На цьому сайті можна прочитати глибокі аналітичні статті науково-популярного плану. Є можливість обговорити публікації журналу й проблеми, що порушуються, на форумі та взяти участь в опитуваннях. Тематика різноманітна. Приміром, у «Гуманітарному екологічному журналі». (2001. Т. 3. Вип. 2) під рубрикою «Ювілеї» В. Є. Борейко публікує статтю «Фелікс Штильмарк як піонер гуманітарної екології (до 70-річчя від дня народження)». Тут також можна прочитати науково-публіцистичні матеріали про історію охорони природи (С. М. Ігнат'єв «З історії охорони природних багатств російських морів»), екологічну етику (В. Є. Борейко «Морально-релігійні основи захисту дикої природи») тощо.

Український орнітологічний журнал «Беркут» (http://www.geocities.com/berkut_ua) є вузькоспеціалізованим. Тематика – питання орнітології й охорони птахів. Публікуються статті, короткі повідомлення, замітки, окремі спостереження, рецензії, інформація. Усі публікації, аж до заміток, супроводжуються англійськими резюме.

Свою аудиторію науково-популярний інтернет-журнал «Натураліст» (<http://proeco.visti.net/naturalist>) визначив як «всі, хто любить природу». Звідси й різноманітність екологічних спрямувань. Цей орган громадської організації Ліги захисту права на життя має багато прикладних і глобальних підрубрик:

«Соколярство», «Акваріум/Тераріум», «Собаківництво», «Світ рослин», «Біологія та медицина» тощо. З-поміж стандартного «веб-набору» тут представлена рубрика «Увага: конкурси!», а також «Фотогалерея», де зберігаються ілюстрації на екологічну тематику.

«Зелене дос'є» (<http://www.dossier.kiev.ua>) – це інтернет-сайт однойменного благодійного інформаційно-видавничого центру. Тут представлена актуальна й оперативна екологічна інформація з України та всього світу в щоденних новинах (українською, російською та англійською), архіви щоденних новин у дайджесті «ЕкоТиждень» за останні кілька місяців, дайджест «Геновини» – новини генної інженерії, ЕкоКалендар «Тисячоліття доквілля», а також докладні відомості про різноманітні екологічні проблеми, доповіді, публікації, контакти для всіх, хто цікавиться навколишнім середовищем, у тематичних добірках. Серед джерел інформації – державні установи, неурядові організації нашої країни та світу, міжнародні інформаційні агенції.

Серед спеціалізованих інтернет-ресурсів, що висвітлюють екологічні питання, варто виділити суспільно-екологічний проект «EcoLife» (<http://www.ecolife.org.ua>). Це перша ініціатива в Україні, спрямована на створення відкритого екологічного вебсайту, який, за задумом авторів, має сприяти налагодженню контактів між людьми, зацікавленими у вирішенні екологічних проблем. Сайт отримує підтримку від викладачів та аспірантів кафедри природоохоронної діяльності Донецького національного технічного університету.

Проект виходить за межі традиційного видання і прагне стати екологічним порталом. Він містить технічні, статистичні та експериментальні дані з екології, природокористування та охорони навколишнього середовища, а також книги, журнали, статті, екологічне законодавство Росії, України та Європи, міжнародні угоди, довідкову інформацію та багато іншого, що робить його насиченим і різноманітним. На сайті представлена рубрика «Новини екології» та архів новин. Особливо цікавою та корисною є рубрика «Думка народу» – типовий Інтернет-форум, де обговорюються актуальні питання екології, наприклад, «Яке ваше ставлення до проекту поховання радіоактивних відходів у шахтах?».

Хоча сайт Партії зелених України (<http://www.greenparty.org.ua>) в основному зосереджений на висвітленні партійно-політичного життя своїх засновників, тут також можна знайти актуальну та корисну інформацію про світові екологічні новини, які оновлюються кілька разів на день, а також про діяльність «зелених» у різних регіонах. Варто відзначити високий рівень технічного та інформаційного забезпечення цього ресурсу. Новини подаються професійно і безпосередньо стосуються екологічних питань в країні. Це дійсно унікальна інформація, яку важко знайти на інших сайтах. Наприклад, у публікації від 18 грудня 2001 року йдеться про те, що ніжинські «зелені» сприяли придбанню для пункту приймання та сортування сміття десятка 750-літрових контейнерів для збору побутових відходів, які будуть використовуватися для сортування скла, металу та пластику відповідно до вимог технології вторинної переробки сировини.

Таким чином, через діяльність «зелених» можна відстежувати екологічну ситуацію в Україні в цілому.

При аналізі інтернет-ресурсів громадських організацій важливо звернути увагу на офіційні вебсайти, які виконують функцію електронних бюлетенів. Наприклад, офіційний сайт Міністерства екології та природних ресурсів України (<http://www.menr.gov.ua>) є доступним джерелом офіційної інформації про екологічну політику країни, як на внутрішньому, так і на зовнішньому рівні. Проте на цьому сайті представлено не лише загальні та відомчі теми. У публікаціях також відображається офіційна позиція держави щодо конкретних резонансних подій і явищ, таких як екологічний стан київського підприємства ВАТ «Радикал».

Протягом діяльності ВАТ «Радикал» з 1954 року, через недосконалість технологічних процесів виробництва хлору та каустичної соди ртутним методом, а також пестицидів, хлороксиду міді та інших хімічних речовин, сталося значне забруднення ґрунтів і підземних вод на території заводу. Згідно з дослідженнями, проведеними у 1992 році ВАТ КНДІ «Сінтеко», більша частина ртуті, яка потрапила в навколишнє середовище під час роботи ВАТ «Радикал» через втрати, знаходиться в бетонній підлозі та ґрунтах під залами електролізу і становить близько 200 тонн. Завдяки високій рухомості ґрунтових вод, контур забруднення

поширюється як углиб, так і в площину в західному та південно-західному напрямках, у бік р. Дніпро.

Цей приклад наочно демонструє, як можна ефективно використовувати Інтернет для висвітлення актуальних екологічних проблем, забезпечення інформаційної прозорості державних установ та формування довіри до офіційних джерел.

Отже, підсумуємо. Порівняльний аналіз показав, що в Україні, на жаль, немає навіть приблизно професійно структурованого путівника з екологічної інформації, принаймні такого, як російський сайт «Зелений шлюз» (www.zelenyshluz.narod.ru), який слугує корисним інструментом для пошуку екологічних даних. Також майже відсутні професійні спеціалізовані портали новин з екології, подібні до міжнародного сайту «EnviroLink Network» (<http://envirolink.netforchange.com>), де висвітлюються актуальні події у світі, пов'язані з довкіллям.

Крім того, майже всім вітчизняним інтернет-виданням не вистачає оригінальних авторських матеріалів. Натомість сотні новин переміщуються з одного сайту на інший. Існує також чимало «мертвих» вебсторінок, інформація на яких давно не оновлювалася. Серйозних аналітичних матеріалів катастрофічно не вистачає.

Очевидно, що Інтернет, як потужний засіб масової комунікації, наразі не використовується в повній мірі, особливо в контексті екологічної тематики. Кількість електронних видань на цю тему явно недостатня для нашої країни, яка історично страждає від нестачі об'єктивної інформації про стан довкілля, і не відповідає якісним вимогам до подібних ЗМІ.

Ситуація склалася досить складна: ті, хто здатен писати на екологічні теми, не мають спеціалізованих видань, а ті, хто володіє власними інтернет-ресурсами, не можуть представити їх у читабельному журналістському форматі. У результаті програють як самі сайти, які відвідують рідко (адже це впливає на їхній рейтинг популярності), так і екологічна журналістика в цілому.

Висновки до розділу 2

Вибір мовних засобів також залежить від типу спілкування. У синхронному спілкуванні (наприклад, у чатах) користувач змушений швидко реагувати на отримані повідомлення, тому в такому режимі часто спостерігаються відхилення від мовних норм. Натомість в асинхронному спілкуванні користувач має можливість ретельно продумати своє повідомлення і кілька разів перевірити його перед відправкою.

Жанрове розшарування інтернет-дискурсу в його сучасному вигляді є багатогранним і досить суперечливим. Це зумовлено кількома основними чинниками. По-перше, жанрова система інтернет-комунікації характеризується складністю та багатогранністю. Розвиток технологій суттєво впливає як на структуру жанрової системи Інтернет-комунікації, так і на саму комунікацію в межах окремих жанрів. Крім того, можна зазначити, що жанрова система Інтернет-комунікації має багаторівневу структуру, що складається з трьох основних шарів: гіпержанрів, жанрів і субжанрів, з можливим подальшим поділом на жанроїди. По-друге, Інтернет, будучи високотехнологічним і динамічним комунікативним простором, перебуває в постійному русі.

По-третє, питання жанрової типології залишається недостатньо дослідженим і надзвичайно фрагментованим. На сьогоднішній день віртуальне жанрознавство все ще є термінологічно неструктурованим напрямком. Аналізуючи матеріали основних джерел, що стосуються цієї проблеми, можна створити систему основних жанрів інтернет-дискурсу.

Інтернет, як потужний засіб масової комунікації, наразі не використовується в повній мірі, особливо в контексті екологічної тематики. Кількість електронних видань на цю тему явно недостатня для нашої країни, яка історично страждає від нестачі об'єктивної інформації про стан довкілля, і не відповідає якісним вимогам до подібних ЗМІ.

РОЗДІЛ III. ОНЛАЙН-ПЛАТФОРМИ ЯК ПРИКЛАД ВІРТУАЛЬНОГО ЕКОЛОГІЧНОГО ДИСКУРСУ

3.1. Інформаційні платформи екологічних громадських організацій

З розвитком економіки техногенне навантаження на навколишнє середовище постійно зростає. Питання впливу суспільства на стан і якість довкілля залишається актуальним і в майбутньому. Один із найефективніших способів, яким небайдужі громадяни можуть впливати на вирішення екологічних проблем, – це участь у громадських екологічних організаціях.

Діяльність екологічних природоохоронних організацій спрямована на розширення природоохоронних ініціатив у суспільстві, усвідомлення та активне вирішення екологічних проблем громадськістю. Основні напрямки роботи природоохоронних організацій включають: екологічну освіту та виховання, експертну діяльність, моніторинг стану природних ресурсів, інформування, пропаганду природоохоронної діяльності, екологічну журналістику, а також проведення природоохоронних акцій.

Діяльність організацій, що об'єднують науковців та професійних екологів, орієнтована на збереження біорізноманіття, створення природоохоронних територій, підготовку громадських еколого-експертних оцінок та проведення громадського екологічного моніторингу. Основним завданням громадських екологічних організацій є контроль за дотриманням природоохоронного законодавства, практична діяльність у сфері охорони природи для вирішення екологічних проблем, поширення екологічної інформації, а також проведення освітніх і виховних заходів для формування екологічної свідомості населення. Крім того, вони беруть участь у розробці та реалізації державної та регіональної політики.

В Україні вже сьогодні діють міжнародні екологічні організації, які прагнуть досягти ухвалення рішень для вирішення глобальних екологічних проблем. Це здійснюється, зокрема, через привернення уваги суспільства та влади. Серед найзначніших міжнародних організацій можна виділити: ПРООН (Програма ООН

з розвитку) – United Nations Development Programme (UNDP); BOOЗ (Всесвітня організація ООН з питань охорони здоров'я World) – Health Organization (WHO); Світовий союз охорони природи – International Union for Nature Conservation (IUCN); Європейська мережа для інформації та спостереження за навколишнім середовищем – European Environment Information and Observation Network; Міжнародна інформаційна система з навколишнього середовища (ІНФОТЕРРА); Європейська науково-дослідна організація з навколишнього середовища – European Environmental Research Organization (EERO) та інші.

Важливість таких великих організацій є надзвичайно значущою, особливо в контексті їхнього впливу на виробників і продавців, а також у вимогах дотримання екологічних норм і стандартів, які встановлені на глобальному рівні. В Україні існує понад 500 громадських екологічних організацій, серед яких найбільшими є: Українське товариство охорони природи, Всеукраїнська екологічна ліга, Українська екологічна асоціація «Зелений світ», Всеукраїнська дитяча спілка «Екологічна варта», Національний екологічний центр України, Українське ботанічне товариство. Громадські екологічні організації є в усіх регіонах України. Розвиток громадського моніторингу в Україні, який здійснюється екологічними організаціями різних рівнів, зустрічається з низкою проблем.

По-перше, варто звернути увагу на проблему недостатнього матеріально-технічного забезпечення організацій, а іноді й на його повну відсутність. Це, в свою чергу, призводить до зменшення взаємодії з засобами масової інформації, інформування громадськості та реалізації власних ініціатив. Важливим аспектом розвитку природоохоронного руху є співпраця між різними міжнародними, всеукраїнськими та місцевими організаціями, які займаються охороною, моніторингом і дослідженням навколишнього середовища. Не менш значущою є проблема взаємодії організацій з державними органами влади, які, в свою чергу, неефективно сприяють вирішенню поставлених завдань та наданню підтримки в рамках законодавства України.

Завдяки Інтернету кожна особа або організація має можливість швидко отримувати доступ до будь-якої інформації. Це сприяло спрощенню та зміцненню взаємодії між різними природоохоронними організаціями, а також створило умови для координації дій у сфері захисту навколишнього середовища. Насправді, це є однією з найважливіших потреб сучасності – працювати, обмінюватися досвідом та об'єднувати зусилля різноманітних екологічних організацій.

Громадська організація «Українська природоохоронна група» (<https://uncg.org.ua/about>).

У 2014 році українські біологи об'єдналися для охорони дикої природи України. Так утворилася наша спільнота – громадська організація «Українська природоохоронна група». Про себе пишуть:

Ми створюємо заповідні території, працюємо над покращенням законодавства, виявляємо випадки незаконного знищення природи.

Ми – лідери за площею створених в Україні об'єктів ПЗФ: 75% заповідних площ, створених в Україні за останні 10 років, відбулися завдяки нашій Групі.

Ми можемо діяти й досягати результатів завдяки вашій підтримці.

На сайті організації є різні рубрики: і щодо охоронних зон, і щодо документального забезпечення. На інформаційній платформі є новини, повідомлення про видання екологічного спрямування, різноманітні статті. Так, наприклад, стаття «Природа знищується швидше, ніж зберігається: за минулий рік площа заповідного фонду України зросла на 0,02%». У якій йдеться про: протягом 2023 року в Україні створили 119 нових територій природно-заповідного фонду в 16 областях та Києві. Загальна площа нових об'єктів ПЗФ становить 13 646 га. Також розширили межі 12 територій та об'єктів у різних областях. Статус 6 об'єктів скасували.

У контексті війни росії проти України в тимчасово окупованих регіонах (Херсонська, Запорізька, Луганська, Донецька області) нові природоохоронні території не були створені. Така ж ситуація спостерігається і в Криму. Водночас Волинська та Тернопільська області мали всі можливості для розвитку природоохоронних заходів, проте не скористалися ними і не створили жодного

нового об'єкта природно-заповідного фонду, лише трохи розширили вже існуючі. Лідером за кількістю нових заповідних територій, створених минулого року, стала Київська область, де було засновано 28 нових об'єктів. Івано-Франківська область також не відстає, тут було створено 10 пралісових пам'яток природи.

Згідно з Європейською програмою збереження біорізноманіття, Україна повинна до 2030 року збільшити площу природно-заповідного фонду з 6,7% до 30% від загальної території країни. Наразі ми маємо лише 20% від необхідного показника. Відповідно до Державної стратегії сталого розвитку, до 2030 року Україна повинна досягти 15%, але, враховуючи нинішні темпи заповідання, це, ймовірно, не буде реалізовано. Адже темпи знищення природних ресурсів значно перевищують темпи їх збереження. Звичайно, не лише військові дії спричиняють руйнування природи; значна частина випадків пошкодження природних територій пов'язана з господарською діяльністю.

Проте, під час повномасштабного вторгнення, яке розпочалося 24 лютого 2022 року, частина територій природно-заповідного фонду України опинилася в зоні активних бойових дій або під окупацією. Деякі з цих територій були звільнені. Загалом, близько 812 об'єктів, що займають майже 1 мільйон гектарів, досі залишаються в окупації або в зоні бойових дій. Серед них – біосферні заповідники «Асканія-Нова», «Чорноморський», а також природні заповідники «Український степовий» і «Луганський».

Статистика – це не лише цифри. Реальна ситуація свідчить про те, що внаслідок війни в межах Чорнобильського заповідника було знищено близько 24 000 гектарів лісів, що значно перевищує площу, створену в природно-заповідному фонді у 2023 році. Національні парки «Святі Гори», «Білобережжя Святослава» та «Кам'янська Січ» зазнали значних втрат через пожежі та обстріли, а нацпарки «Нижньодніпровський» і «Великий Луг» постраждали внаслідок теракту на Каховській ГЕС. Хоча їхній статус залишається незмінним, площа недоторканої природи під охороною суттєво зменшилася. Тому важливо розширювати території природно-заповідного фонду.

Частина територій, що чекають на заповідання, наразі тимчасово окупована, проте це не є юридичною перешкодою для їхнього збереження. Важливо ухвалювати рішення про створення або розширення нових територій ПЗФ у таких масштабах, які викликатимуть повагу у західних партнерів України.

Необхідно також підписати проекти указів про розширення національних парків. 2 роки тому Міндовкілля вело роботу з підготовки указів про розширення національних природних парків «Джарилгацький» (Херсонщина), «Дворічанський» (Харківщина), «Великий Луг» (Запорізька область), «Чарівна Гавань» (АР Крим), «Вижницький» (Чернівецька область). Також очкують на заповідання території, які досі не створені через небажання ДП «Ліси України»: заказник «Нівецький» на Київщині, значна кількість проєктованих заказників на Миколаївщині, НПП «Березанський» та багато інших.

Проте не всі нові об'єкти сприяли збільшенню загальної площі охоронюваних територій. Часто нові природно-заповідні фонди вищого рівня формуються шляхом включення вже існуючих заповідних зон. Наприклад, минулого року понад 2000 гектарів природно-заповідного фонду стали частиною діючих заповідних територій. Зокрема, в Івано-Франківській області частина заказника «Грофа» була включена до новостворених пралісових пам'яток природи. Таким чином, площа ПЗФ не збільшилася, але якість охорони окремих територій значно покращилася.

Ми пишаємося, що наш внесок також відображений у цій статистиці. Завдяки нашим зусиллям у 2023 році були створені ландшафтні заказники «Каталинський», «Сухобалківський», «Балка Зарубіна» на Миколаївщині, ботанічна пам'ятка природи «Облапська липа» на Волині, заказники «Білі Обрії» та «Плескачівські первоцвіти» на Черкащині, регіональні ландшафтні парки «Приірпіння» та «Студениківський» на Київщині, а також багато інших об'єктів.

Згідно з нашими обґрунтуваннями, площа заповідних територій, які були створені, становить 4688 га, що складає 33% від загальної площі всіх новостворених територій природно-заповідного фонду за минулий рік. Однак, це лише невелика частина того, що могло б бути створено.

Громадська організація «Екодія» (<https://ecoaction.org.ua/pro-nas>).

Центр екологічних ініціатив «Екодія» є громадською організацією, що об'єднує експертів та активістів навколо мети збереження навколишнього середовища шляхом впливу на процеси прийняття рішень. Ми активно працюємо над питаннями енергоефективності, розвитку відновлювальної енергетики, боротьби зі змінами клімату, забезпечення чистого повітря для всіх, а також розвитку сталого транспорту і сільського господарства в Україні.

Громадська організація «Екодія» – цінності.

Системний підхід та орієнтація на вирішення. Ми виявляємо причини проблем і послідовно працюємо над їх усуненням. Наші позиції формуються на основі наукових даних, які ми відстоюємо як активні громадяни. Громадська організація «Екодія» зауважує:

Автономність. Ми приймаємо рішення самостійно, не підпорядковуючись політикам чи бізнесу.

Об'єднання для спільних дій. Ми створюємо спільноту активних людей і співпрацюємо з організаціями, ініціативами та громадами, керуючись принципами взаємодопомоги та підтримки.

Ненасильство. У нашій діяльності ми застосовуємо виключно ненасильницькі підходи. Ми з повагою та терпимістю ставимося до різних точок зору.

Екологічна свідомість. Ми усвідомлюємо, як наші дії впливають на навколишнє середовище. Кожне наше рішення приймається з урахуванням його екологічних наслідків.

Ми розуміємо, що для досягнення значних змін необхідно об'єднувати зусилля. Тому фахівці Екодії є активними учасниками об'єднань громадських організацій:

Climate Action Network (CAN) Europe, CEE Bankwatch Network, Coalition on Human Rights in Development, European Environmental Bureau, INFORSE Europe, Land Matrix Initiative, Transport and Environment, Nuclear Transparency

Watch, Українська кліматична мережа, коаліція «Енергетичний перехід», RISE Ukraine, Реанімаційний пакет реформ, Українська мережа сільського розвитку.

Громадська організація чітко прописує свою діяльність через різні форми та теми, крім новинної інформації є низка статей. Так, стаття «Чи може Україна збалансувати захист довкілля з економічними потребами в умовах зростання тиску на наявні сільськогосподарські землі?». У ній ідеться про:

Повномасштабне вторгнення росії в Україну в 2022 році призвело до значних людських втрат, а військові дії негативно вплинули на стан і продуктивність ґрунтів: більше 30 % українських земель стали непридатними для сільського господарства. Постійні вибухи авіабомб, артилерійські обстріли, замінування територій, знищення важкої військової техніки, витіки нафтопродуктів, вигорілі ділянки від пожеж і зсуви суттєво погіршують стан сільськогосподарських угідь України, що, в свою чергу, негативно позначається на сільській економіці та експортному ринку. Наприклад, у 2021 році агропромисловий сектор становив 41 % українського експорту, і хоча згодом ці дані були спотворені через російське вторгнення, сільськогосподарський експорт залишається важливою складовою економічної стабільності України.

Дійсно, для того щоб протистояти скороченню земельних ресурсів і підтримувати сільське господарство як одну з основних економічних складових країни, уряд розпочав ініціативи, спрямовані на збільшення використання сільськогосподарських земель на придатних і безпечних територіях, які в основному розташовані в центральних і західних регіонах. Проте, цей підхід має свої проблеми, оскільки зростаюча потреба в сільськогосподарських землях тісно пов'язана з тривалими реформами управління земельними ресурсами, які проводяться протягом останніх двох десятиліть і мають значний вплив на охорону навколишнього середовища.

Ще з початку 2000-х років, незважаючи на заходи земельної реформи, які нібито мали на меті захистити право власності на сільськогосподарські землі, такі як мораторій на продаж сільськогосподарських земель, введений у 2001 році, ця політика насправді завдала шкоди більшості фермерів і сільського населення

України. Це призвело до серйозної деградації земель і концентрації їх у руках небагатьох. Мораторій був запроваджений для запобігання концентрації земельної власності після розпаду Радянського Союзу та подальшої приватизації.

Проте насправді це сприяло виникненню великих компаній, які орендували землю у фермерських господарств. Часто фермери були змушені здавати свої наділи в оренду за невелику плату через брак капіталу та агрономічного досвіду, а також через те, що їхні ділянки були занадто розрізнені, щоб вони могли обробляти їх самостійно. В результаті, більша частина з 41 млн га сільськогосподарських угідь опинилася під контролем інвесторів, зокрема у вигляді агрохолдингів.

У березні 2020 року мораторій на продаж землі був остаточно скасований, що надало українцям можливість купувати та продавати землю з 2021 року. Додатково, з початком другого етапу відкриття ринку землі у 2024 році, українським юридичним особам дозволили купувати сільськогосподарські землі. Хоча ця зміна теоретично може принести позитивні наслідки, вона також може спричинити ще більшу концентрацію земель через недостатній контроль з боку держави. Більше того, існує ризик, що цінні природні екосистеми, такі як степи, береги річок і ліси, можуть бути перетворені на сільськогосподарські угіддя. Це пов'язано з тим, що компанії, які тепер не обмежуються лише орендою існуючих сільськогосподарських ділянок, мають потужні стимули купувати більше землі в відносно безпечних регіонах України, щоб компенсувати втрати сільськогосподарських угідь у прикордонних з Росією зонах, де тривають активні бойові дії, що ускладнює будь-яку господарську діяльність.

Хоча очевидна необхідність підтримки економіки у відповідь на російське вторгнення, важливо не забувати про дотримання екологічного законодавства агрокомпаніями. Для забезпечення стійкого відновлення України держава повинна знайти баланс між терміною потребою підтримувати економіку в робочому стані та довгостроковими цілями, такими як збереження здорових екосистем і справедливий розподіл земель. Щоб проілюструвати ці питання, ми проводимо аналіз двох земельних угод з бази даних Land Matrix.

Порушення екологічного законодавства в умовах інтенсивного сільського господарства в Україні. Для вивчення та моніторингу екологічних порушень, що виникають внаслідок інтенсивного землеробства та посилюються урядовими ініціативами щодо стимулювання сільського господарства як засобу економічного відновлення, ми провели дослідження в чотирьох областях України. Основою нашого дослідження став аналіз супутникових знімків, що дозволив виявити ділянки з помітними порушеннями природоохоронного законодавства. Загалом було виявлено 1 003 ділянки, які використовуються для сільськогосподарських потреб великими компаніями з іноземними інвестиціями.

Серед них: ГК «Агрейн», Agroprosperis Group, ТОВ «Контінентал Фармерз Груп», АТ «Кернел» та SP Advisors. З цих ділянок 730 знаходяться в межах природних заповідників, 99 – у прибережних захисних смугах, 174 – на схилах понад сім градусів, яким загрожує ерозія ґрунту та які охороняються національним законодавством.

На основі проведеного аналізу для детальнішого вивчення відповідності національному законодавству, зокрема статті 88 Водного кодексу України, були вибрані території поблизу лівої притоки річки Тетерів – річки Мики, а також правої притоки річки Бистріївки – річки Мала Мика, в межах прибережної захисної смуги в Житомирській області. Згідно з цією статтею Водного кодексу України, вздовж берегів річок і навколо водойм встановлюються прибережні захисні смуги шириною 25 метрів для малих річок, струмків і потічків, а також для ставків площею менше 3 гектарів. У цьому районі ділянки орендують дві основні сільськогосподарські компанії, які займаються вирощуванням зернових та олійних культур, таких як кукурудза, пшениця, соняшник, ріпак і соя: ТОВ «Колос Полісся» (угода №10161) і ТОВ «Коростишівземінвест» (угода № 6651). Польове відвідування цих ділянок підтвердило, що підприємство порушує природоохоронне законодавство. Чи екологічні проблеми пріоритетні для влади та громад?

Хоча екологічні питання не були в центрі уваги в Україні після початку повномасштабного вторгнення у 2022 році, вони повинні стати важливою

складовою процесу «зеленого» відновлення та адаптації сільськогосподарського сектору України до цілей сталого розвитку Європейської «зеленої» угоди в контексті потенційного вступу до ЄС. Для досягнення тривалих змін в аграрному секторі України необхідно активне залучення різних зацікавлених сторін. Щоб оцінити рівень обізнаності про погіршення екологічної ситуації та його наслідки, ми провели інтерв'ю з кількома ключовими учасниками, серед яких були представники органів місцевого самоврядування, фермери та державні службовці.

На жаль, обговорення з місцевими громадами виявило тривожну тенденцію: загальний рівень обізнаності є обмеженим. Наприклад, одна з громад, спираючись на супутникові знімки 2020 року, вважала, що існує значна прибережна захисна смуга. Проте насправді компанії почали зазіхати на території біля річки ще до 2020 року, порушуючи правила щодо прибережної захисної зони. Інша громада навіть не знала про існування річки Мала Мика на своїй території, сприймаючи її лише як безіменний зрошувальний канал, оскільки саме так річка була позначена на карті, яка не оновлювалася з радянських часів. Внаслідок цього громада застосовувала інші правила та вимоги до оранки.

Ці приклади ілюструють важливість розуміння різниці між річкою та зрошувальним каналом, оскільки до річок застосовуються інші, більш жорсткі екологічні норми. Ускладнює ситуацію приватизація земельних ділянок уздовж річки, яка триває з 2000-х років. Проте було приємно відзначити, що після обговорення з дослідницькою групою громада з першого прикладу виявила бажання вирішити питання з компаніями щодо дотримання Водного кодексу. Водночас громада з другого прикладу зазначила, що впровадження обмежень для компаній та землевласників є складним через можливі фінансові наслідки.

Місцеві фермери також не наважуються звинувачувати агрокомпанії. Відгуки одного з фермерів свідчать про те, що діяльність агрокомпаній у регіоні здебільшого має позитивний вплив. Це стосується розчищення чагарників та необроблених земель, а також постачання мінеральних добрив. Загалом, фермери відзначають лише незначний негативний вплив, за винятком того, що перетворення пасовищ на оранки ускладнює випас корів і заготівлю трави.

Ще одним тривожним аспектом є те, що важливі державні органи не можуть або не вживають термінових заходів. Наприклад, хоча Басейнове управління водних ресурсів річки Прип'ять підтвердило, що річка Мика підпадає під дію Водного кодексу, цей орган не має повноважень контролювати дотримання екологічного законодавства. Тому про будь-які порушення слід повідомляти Держгеокадастру або Державній екологічній інспекції для їх розгляду.

У процесі дослідження було встановлено, що земельна документація, яка є ключовою для управління земельними відносинами, рідко містить обмеження на використання землі, такі як сільськогосподарська діяльність. Проте конкретні коди обмежень і визначені зони повинні бути чітко зазначені, включені до планово-картографічних матеріалів та відображені у переліку видів землекористування. Також важливо, щоб питання захисту схилів і навколишнього середовища були враховані в проєктах землеустрою під час еколого-економічного обґрунтування сівозмін і методів управління земельними ресурсами, але на практиці це часто ігнорується. Враховуючи це, обмеження на використання землі є відносно новим явищем в Україні, що може пояснити їх відсутність у деяких випадках.

Однак навіть до цих подій приклад незнання громади про існування річки Мала Мика на її території свідчить про те, що історично охорона навколишнього середовища не була пріоритетом. Цей випадок також демонструє, наскільки різноманітні та численні зацікавлені сторони несуть відповідальність за ігнорування екологічних аспектів у процесі сільськогосподарського освоєння: від землевпорядників, які встановлюють обмеження, і представників громади, які виділяють земельні ділянки, до землевласників, які здають землю в оренду, та агрохолдингів, що орендують або купують землю.

Пошук компромісів: Чи може Україна поєднати економічні, соціальні та екологічні потреби? Хоча земельна реформа в Україні демонструє певний прогрес, зокрема у сприянні економічному зростанню та збільшенню сільськогосподарського виробництва, стає дедалі очевиднішим, що екологічні та соціальні аспекти відходять на другий план. Наприклад, з початком другого етапу відкриття ринку землі у 2024 році зріс попит на відносно безпечні території на

заході України. Багато екологічно цінних земель, які орендуються великими компаніями, перетворюються на сільськогосподарські угіддя, що порушує природоохоронне законодавство, зокрема Водний кодекс.

Отже, покращення моніторингу дотримання екологічного законодавства в Україні є надзвичайно важливим питанням. Необхідно, щоб цей контроль був ефективно організований як на державному, так і на місцевому рівнях. Для досягнення кращого балансу між екологічними та сільськогосподарськими аспектами важливо створити якісні дорадчі служби для громад, землевласників і орендарів. Проте реалізація реформ може виявитися складним завданням через потужне аграрне лобі в Україні, яке має значний вплив на місцевому та державному рівнях і ставить економічну вигоду на перше місце. Активні бойові дії та складна економічна ситуація ще більше ускладнюють цю проблему.

Цей вплив викликає занепокоєння, особливо з огляду на посилений контроль, який тепер мають великі підприємства, адже вони можуть не лише орендувати землю, а й купувати її. Загалом, хоча необхідність зміцнення економіки в умовах повномасштабного вторгнення є безсумнівною, державі важливо усвідомлювати виклики, пов'язані з неналежним дотриманням екологічних норм сільськогосподарськими підприємствами, а також наслідки концентрації земель для довкілля та громад. Для сталого відновлення України держава повинна знайти баланс між терміною потребою підтримувати економічну діяльність і довгостроковими цілями збереження здорових екосистем та забезпечення справедливого розподілу землі.

Громадська організація «Всеукраїнська екологічна ліга» (<https://www.ecoleague.net/pro-vel/misiia-vel>) була заснована у 1997 році і стала новим учасником громадського екологічного руху в Україні.

Всеукраїнська екологічна ліга – це громадська організація, яка має на меті покращення екологічної ситуації в Україні, формування основ збалансованого (сталого) розвитку, розвиток нового природоохоронного світогляду, а також підвищення рівня екологічної освіти та культури серед громадян.

Діяльність Ліги орієнтована на активізацію участі суспільства у створенні та реалізації державної екологічної політики, сприяння формуванню громадянського суспільства в Україні, яке базується на загальнолюдських цінностях та принципах екологічної етики. Ліга також працює над забезпеченням екологічних прав громадян, організацією громадського екологічного контролю за дотриманням природоохоронного законодавства, а також на зупиненням діяльності, що загрожує екологічній безпеці, природному середовищу та здоров'ю населення України.

Всеукраїнська екологічна ліга заснована та функціонує в більш ніж 240 міських, районних і селищних осередках по всій Україні, об'єднуючи понад 16 тисяч членів. Очолює організацію відома громадська діячка Тетяна Валентинівна Тимочко.

Завдання ВЕЛ:

- організація громадського контролю за дотриманням екологічного законодавства;
- припинення діяльності, що загрожує екологічній безпеці, біорізноманіттю та здоров'ю населення України;
- розширення залучення громадськості до формування та реалізації державної екологічної політики, а також внесення пропозицій до органів влади та місцевого самоврядування з екологічних питань;
- участь у створенні моделі сталого розвитку України;
- підтримка розробки, впровадження та популяризації екологічно збалансованих, енерго- та ресурсозберігаючих технологій у всіх сферах господарської діяльності;
- формування екологічної свідомості через пропаганду знань про стан навколишнього середовища, підвищення рівня екологічної освіти та культури серед громадян.

Що ж робить Лігу особливою серед численних екологічних громадських організацій України? Можна з упевненістю стверджувати, що це – послідовність у діяльності, глибоке дослідження проблем та практичні заходи для їх вирішення,

застосування нестандартних підходів у роботі, а також конкретні дії на користь збереження природи.

Уперше за ініціативою громадської організації у Верховній Раді України відбулися парламентські екологічні слухання. Крім того, вперше в європейській практиці громадська організація ініціювала створення та видала Екологічну енциклопедію, що відповідає класичним енциклопедичним стандартам.

Члени Всеукраїнської екологічної ліги висадили десятки тисяч дерев і впорядкували сотні парків у містах та селах України. Вони ініціювали створення Всеукраїнської дитячої спілки «Екологічна варта», яку підтримують вже понад десять років. Проведено численні форуми, наукові конференції, круглі столи, творчі фестивалі та конкурси.

ВЕЛ видає науково-популярний журнал «Екологічний вісник», періодичне інформаційне видання «Бібліотека Всеукраїнської екологічної ліги», а також збірники тез і статей конференцій та книги. Усе, чим гордяться члени ВЕЛ з різних регіонів України, спрямоване на збереження краси навколишнього середовища нашої країни. Дізнайтеся більше про це на сторінках сайту ВЕЛ: www.ecoleague.net.

Якщо Ви бажаєте приєднатися до дружньої команди Всеукраїнської екологічної ліги, то просимо заповнити заяву та надіслати разом з кольоровим фото на адресу ВЕЛ: Ця електронна адреса захищена від спам-ботів. вам потрібно увімкнути JavaScript, щоб побачити її, vel@ecoleague.net, телефон: 099 055 47 39.

Діяльність організації надзвичайно широка: новинна, аналітична, законодавча та ін. Одна з цікавих тем – сланцевий газ.

Сланцевий газ – це вид нетрадиційного газу, який добувається з сланцевих порід за допомогою технологій гідравлічного розриву пласта та горизонтального буріння. В Україні розташовані два основні родовища сланцевих порід, з яких можливий видобуток природного газу: Львівсько-Люблінський басейн на заході країни, де запаси сланцевого газу оцінюються приблизно в 1,47 трильйона кубічних метрів, та Дніпровсько-Донецький басейн на сході, з оцінкою запасів у 2,15 трильйона кубічних метрів.

Технологія видобутку сланцевого газу полягає в нагнітанні великих обсягів води під високим тиском у породи, що призводить до утворення тріщин. Після цього в свердловину закачують суміш води та твердих часток, відомих як «пропант» (дрібнофракційний пісок і хімічні речовини для гідравлічного розриву, які допомагають підтримувати тріщини відкритими). Гідравлічний тиск, створений під час закачування рідини, є достатнім для формування тріщин (фіссур) у резервуарі, внаслідок чого сланцева порода розколюється на відстані до 1000 метрів в обидва боки від сталеві труби, що дозволяє вивільнити газ з численних тріщин у породі.

Під час проведення багатостадійних гідравлічних розривів лише однієї свердловини використовується від 9000 до 29000 кубічних метрів води. Значна частина цієї води (1300-23000 кубічних метрів з однієї свердловини) повертається на поверхню. Вона містить хімічні речовини, що походять зі сланцевих порід, а також різноманітні забруднювачі, включаючи токсичні органічні сполуки, важкі метали та природні радіоактивні матеріали. Приблизно така ж кількість води з подібними характеристиками залишається під землею, що становить ризик для забруднення підземних вод та поверхневих екосистем.

Вода, що повертає на поверхню, може бути повторно використана для сусідніх свердловин, проте рівень такого використання залежить від ефективності та технологічної системи збору і накопичення зворотних вод. Якщо повторне використання неможливе або роботи на певній ділянці завершені, вся ця кількість води повинна бути очищена до прийнятних стандартів перед скиданням у навколишнє середовище. Отже, потенційні місця видобутку сланцевого газу повинні мати надійні джерела водопостачання та передбачати систему очищення забруднених вод.

Уряд України має намір розпочати видобуток сланцевого газу. Однак, на відміну від країн Європи, чиновники обирають шлях примусового просування цього рішення, не враховуючи думку місцевих громад, їхніх представників, а також ігноруючи застереження науковців-екологів і більшості природоохоронних організацій. Експерти вважають, що екологічні ризики, пов'язані з видобутком

сланцевого газу за допомогою технології гідророзриву (hydrofracking), є суттєвими в короткостроковій перспективі та загрозовими в довгостроковій.

Технологія гідророзриву передбачає створення мережі свердловин (від 8 до 15 на 1 км²). Спочатку проводиться вертикальне буріння, після чого свердловину бурять під кутом, відповідно до нахилу пласта. Після завершення буріння в свердловину під великим тиском (до 1500 атм) закачують технологічний розчин – суміш води, піску та хімічних речовин, що викликає гідророзрив, тобто утворення численних тріщин у пласті та вивільнення газу.

Після зниження тиску більша частина води з утворених тріщин піднімається на поверхню, а пісок, запобігаючи закриттю тріщин, забезпечує витік газу. Як показує практика, в зоні гідророзриву залишається 10–20 % початкового обсягу технологічних розчинів.

Основними екологічними загрозами та недоліками розвідки і видобутку сланцевого газу є:

1. Значне порушення поверхневого покриву, втрата природних ландшафтів та вилучення великих земельних ділянок, що може призвести до незворотної втрати родючих ґрунтів.

2. Вилучення великих обсягів води (від 5 до 20 тисяч м³ на одну свердловину), якої в Україні наразі не вистачає навіть для задоволення питних потреб. На Олеській площі, де планується видобуток, розташовані основні водозабори для комунального водопостачання міст північної частини Львівської області, включаючи місто Львів. Існує загроза втрати стратегічних запасів підземних вод у Харківській та Донецькій областях в межах Юзівської площі, а також ризик забруднення річки Сіверський Донець.

3. Використання технології гідророзриву з хімічними речовинами, які є небезпечними для навколишнього середовища, може призвести до забруднення водоносних горизонтів і втрати підземних джерел питної води. Ясно, що існують технологічні труднощі зберігання та очищення сотень тисяч тонн забруднених вод, оскільки в Україні немає підприємств, здатних утилізувати такі відходи. Крім того, в Україні не розроблено екологічні норми для деяких хімічних речовин, що

використовуються під час буріння, випробування та експлуатації свердловин, а також приховується інформація про конкретні хімікати, які будуть застосовані.

4. Існує висока ймовірність виникнення деформацій поверхні та збільшення сейсмічної активності (так звані техногенні землетруси). Дослідження українських геологів показують, що геологічне середовище в районах, запланованих для видобутку, містить значну кількість розломів і зазнало техногенного впливу через вугільні шахти та нафтогазові свердловини. Тому використання гідророзриву в таких умовах може призвести до неконтрольованого розповсюдження технологічних рідин і газів у геологічному середовищі.

5. Межі Олеської та Юзівської площ перетинають території природно-заповідного фонду, де виявлено рідкісні види рослин і тварин, занесені не лише до Червоної книги України, а й до європейських списків. Цінні рекреаційні зони мають значний оздоровчий потенціал, а також містять родовища цілющих мінеральних вод. Важливо зазначити, що на територіях, запланованих для видобутку сланцевого газу, густота населення є надзвичайно високою. На Юзівській площі проживає близько 2,9 мільйона осіб, з яких понад 714 тисяч безпосередньо на газодобувних територіях. Населення Олеської площі перевищує 2,3 мільйона осіб, а в зоні видобутку проживає близько 750 тисяч осіб.

Сумнівними є також економічні вигоди для нашої країни від видобутку сланцевого газу. Українські чиновники обґрунтовують необхідність розробки родовищ бажанням звільнитися від енергетичної залежності. Проте вони свідомо ігнорують той факт, що значно більший потенціал для досягнення енергетичної незалежності України полягає в енергозбереженні та підвищенні енергоефективності економіки. Наразі в Україні на виробництво однієї одиниці ВВП витрачається в 4–5 разів більше енергоносіїв, ніж у європейських країнах.

Скорочення енергетичних витрат лише в комунальному секторі та промисловості може призвести до зниження споживання газу на 30–40%. Крім того, Україна має можливість використовувати метан, запаси якого оцінюються в 5–10 трлн м³, при цьому значна частина цього газу викидається в атмосферу, що сприяє глобальному потеплінню. Також в Україні існують значні нерозроблені

поклади природного газу, які залягають на великих глибинах. Нарешті, державі слід стимулювати розвиток відновлювальної енергетики, зокрема сонячної, вітрової та біоенергетики.

Викликає занепокоєння недосконалість українського законодавства у сфері видобутку корисних копалин. Зокрема, відсутні правові норми, що регулюють процедури, технології видобутку та спеціальні вимоги щодо сланцевого газу. Натомість, активно просуваються зміни в законодавстві, які спрощують процес відведення земельних ділянок для видобутку корисних копалин, скасовано процедуру державної екологічної експертизи, обмежено участь громадськості у прийнятті екологічно важливих рішень, а також зменшено повноваження місцевих органів влади.

Всеукраїнська екологічна ліга закликає ввести мораторій на видобуток сланцевих газів до моменту, коли цей процес буде належно законодавчо регульований, проведені всебічні наукові дослідження тривалих впливів та ризиків для навколишнього середовища, а також здійснені обґрунтовані економічні оцінки та аналіз соціальних наслідків.

Пишуть на актуальні теми. Так, рік після підриву дамби Каховської ГЕС російськими окупантами: хронологія подій:

6 червня 2023 року о 02:50 російські війська здійснили підрив конструкцій Каховської ГЕС, внаслідок чого ця гідротехнічна споруда була повністю знищена. Цей акт тероризму призвів до однієї з найбільших техногенних катастроф в Європі за останні десятиліття та поставив під загрозу життя тисяч мирних жителів.

Окупанти викликали штучний неконтрольований паводок, що супроводжувався затопленням населених пунктів і руйнуванням об'єктів, розташованих нижче за течією.

Різде зменшення обсягу води у водосховищі призвело до загибелі великої кількості риби, безхребетних, моллюсків, ракоподібних та рідкісних тварин, які мешкали в цих районах. Під загрозою знищення опинилися 333 види тварин і рослин з різними природоохоронними статусами, а також 25 типів оселищ. Затоплення складів хімікатів, сміттєзвалищ, підприємств і житлових районів

призвело до серйозного забруднення водних ресурсів токсичними речовинами. У річку Дніпро потрапило щонайменше 150 тонн мастила.

Тисячі тонн прісної води потрапили в Чорне море, а разом з ними – токсичні речовини, каналізаційні стоки, сміття та трупи тварин, які досягли морського узбережжя.

Через місяць після підриву територія навколо водосховища перетворилася на пустелю. Проте вже в квітні 2024 року до водосховища знову почала надходити вода. Супутникові знімки свідчать про те, що значна частина раніше осушеної території водосховища була покрита водою. За майже рік після підриву дамби Каховської ГЕС російськими військовими на 150 тисячах гектарах штучно створеної водойми утворилися густі зарості верби, яка досягає висоти від 2,5 до 3 метрів.

Експерти ВЕЛ фіксують екологічні злочини російських окупантів. В перші дні повномасштабної російської збройної агресії в лютому 2022 року окупанти захопили Північно-Кримський канал та Каховську ГЕС (детальніше на сайті ВЕЛ: <https://www.ecoleague.net/.../2266-mizhнародnyi-den-dnipra>).

У жовтні 2022 року окупанти замінували дамбу Каховської ГЕС (детальніше на сайті ВЕЛ: <https://www.ecoleague.net/.../2325-zaminuvannia>).

У січні 2023 року російські військові пошкодили затворні шлюзи Каховської ГЕС (<https://www.ecoleague.net/.../2393-obstrily-rosiiskymu>...). 15 червня 2023 року відбулось розширене засідання Наукової ради Всеукраїнської екологічної ліги «Майбутні перспективи розвитку півдня України: Чи варто відновлювати Каховську ГЕС?». Понад 40 профільних науковців, кваліфікованих фахівців в природоохоронній галузі, громадських активістів та керівників обласних організацій ВЕЛ долучились до зустрічі.

Обговорення цієї складної теми ґрунтувалося на кращих європейських практиках та міжнародних природоохоронних документах у сфері охорони навколишнього середовища. Особливу увагу було приділено Концепції збалансованого розвитку, яка передбачає гармонію між трьома основними складовими: економічною, соціальною та екологічною. Також розглядалися

ризика для навколишнього середовища, пов'язані з відновленням роботи Каховської ГЕС.

Експерти ВЕЛ та залучені науковці висловлюють єдину думку, що під час відновлення півдня України необхідно враховувати екологічні аспекти, відмовившись від застарілих технологій та уникнувши повторного знищення українських ландшафтів через затоплення для відновлення «енергетичного монстра» – Каховської ГЕС!

3.2. Екологічна тематика в онлайн-виданнях «Українська правда» та «Детектор медіа»

Одними з найпопулярніших онлайн-видань в Україні є «Українська правда» та «Детектор медіа».

«Українська правда» – це українське суспільно-політичне інтернет-видання, засноване Георгієм Гонгадзе в квітні 2000 року. Після його загибелі у вересні 2000 року редакцію очолила одна з співзасновниць, Олена Притула, яка залишалася головним редактором до 2014 року, коли передала цю посаду Севгіль Мусаєвій. У травні 2021 року новим власником видання став генеральний директор Dragon Capital Томаш Фіала.

Убивство Георгія Гонгадзе, засновника «Української правди», восени 2000 року, який відкрито виступав проти посилення державної цензури, привернуло міжнародну увагу до ситуації зі свободою слова в Україні та стало причиною протестів проти президента Леоніда Кучми в 2000–2001 роках. У липні 2016 року внаслідок вибуху загинув журналіст «Української правди» Павло Шеремет. Станом на 2020 рік замовники вбивств Гонгадзе та Шеремета залишаються невідомими.

У статті «Джерело забруднення Сейму і Десни виявлено, відновлення річок займе 2-3 роки» (<https://life.pravda.com.ua>, 12.09.2024), автором якої є Альона Павлюк, розглядається проблема забруднення річок. Українські експерти виявили джерело забруднення річок Сейм і Десна. Згідно з «майже 100-відсотковими даними», ним виявився Тьоткінський цукровий завод, що

знаходиться на території Курської області Російської Федерації. Про це повідомили директор Інституту гідробіології Сергій Афанасьєв та директор Українського гідрометеорологічного інституту Володимир Осадчий під час пресконференції в медіацентрі «Україна-Укрінформ».

За словами Володимира Осадчого, у воду потрапило приблизно 5,7 тисячі тонн продуктів переробки цукру. Цей процес тривав від 7 до 9 діб і стосувався виключно органічних речовин. «Велика частина продуктів переробки була у розчиненому вигляді. Як тільки ця маса потрапила до річки Сейм, вона майже за кілька годин знищила весь кисень, оскільки одна молекула фруктози «вимагає» 12 молекул кисню», – пояснив Осадчий. Він також зазначив, що нещодавні дослідження в районі міста Остер (Чернігівська область) показали, що вода наразі має досить хороший стан.

«Завдяки ефективній самоочищувальній функції Десни, спостерігається підвищення кислотності води та насичення киснем через гідробіологічні процеси. Я вважаю, що ми можемо навіть не помічати забруднень у Києві. Проте, нам необхідно здійснювати суворий контроль», – зазначив керівник інституту.

Водночас Сергій Афанасьєв повідомив, що відновлення біорізноманіття та біоресурсів річок Сейм і Десна займе 2-3 роки. Володимир Осадчий також підкреслив, що вода в криницях у сільській місцевості є абсолютно безпечною, оскільки між поверхневими та підземними водами немає зв'язку.

Чи є вода у Сеймі та Десні безпечною?

Керівник гідрометеорологічного інституту запевнив, що після обробки вода з річок стане безпечною для людей і тварин, за умови, що в ній буде присутній кисень. «Речовини, що осіли на дно, через повільне окислення протягом кількох місяців перестануть негативно впливати на екосистему річки», – зазначив Осадчий.

Проте директор Інституту гідробіології Сергій Афанасьєв підкреслив, що наразі не можна говорити про абсолютну безпеку води. Він зазначив, що реакція організму кожної людини на перевищення норм концентрації може бути різною. «Я б не радив купатися у забрудненій воді. Більше того, наші дослідження

показують, що в мелясі (продукті переробки цукру) тестові організми Дафнія магна та Церіодафнія розмножуються з надзвичайною швидкістю», – додав він.

Це додаткова органіка та додатковий корм, що сприяє розмноженню мікробіологічних елементів. Це може бути неприємним для людей, – зауважив він.

Нагадаємо, що в середині серпня 2024 року почали з'являтися повідомлення про забруднення річки Сейм, яка протікає через Сумську та Чернігівську області, починаючи з Курської області Росії.

27 серпня Державна агенція з рибного господарства звинуватила російську сторону в отруєнні води.

28 серпня в Київській міській державній адміністрації запевнили, що вода в столиці є безпечною, а в разі погіршення ситуації водоканал зможе забезпечити киян питною водою.

Згідно з інформацією Міндовкілля, станом на 10 вересня забруднення річки Десна просунулося приблизно на 191 кілометр від місця впадіння річки Сейм. У КМДА повідомили про розробку двох сценаріїв щодо можливого забруднення Дніпра. За песимістичним прогнозом, якщо неякісна вода з Десни потрапить до столиці, в місті вже підготували запаси очищеної води. 11 вересня Міндовкілля повідомило, що забруднена вода з річки Сейм може досягти Київської області 14-16 вересня. Проте очисні споруди «повинні впоратися» із забрудненням.

У статті «На узбережжя Одещини викинуло мертвих дельфінів» того ж автора (<https://life.pravda.com.ua>, 8 вересня 2024) йдеться про загрозу для дельфінів.

На узбережжі Національного природного парку «Тузлівські лимани» в Одеській області було виявлено дитинча дельфіна білобокого. Також неподалік, у Грибівці, знайшли мертвого дельфіна афаліну. Начальник науково-дослідного відділу «Тузлівських лиманів» Іван Русев пов'язує їхню загибель з діями російського флоту.

«Від ворога гинуть не лише люди, а й продовжують гинути найрозумніші істоти Чорного моря – дельфіни», – підкреслив він. Русев зазначив, що раніше

дельфінів також викидало на береги Чорного моря в Болгарії та на узбережжя Азовського моря.

Серед можливих причин їхньої загибелі можуть бути гідролокатори або сонари – пристрої для виявлення підводних об'єктів за допомогою акустичного випромінювання, які використовуються на деяких російських судах поблизу Новоросійська та окупованого Криму.

Гідролокатори генерують потужні звукові хвилі, які негативно впливають на здоров'я тварин. Внаслідок цього дельфіни можуть отримувати акустичні травми – коли вони потрапляють у зону дії навігаційних приладів суден, їхні органи навігації та ехолокації зазнають ушкоджень.

«При ураженні органів навігації та слуху дельфіни втрачають здатність до ехолокації, стаючи фактично «сліпими». Втративши орієнтацію, ці тварини втрачають акустичний контроль над навколишнім середовищем.

«Сліпі» дельфіни переживають стрес і паніку, не здатні орієнтуватися у просторі. В результаті вони можуть натрапити на різноманітні перешкоди, зокрема міни, і розбитися об скелі», – зазначив Іван Русєв.

Постраждали дельфіни не здатні ловити рибу, швидко втомлюються, втрачають імунітет і стають вразливими до інфекцій. Зокрема, це стосується зараження морбілівірусами – групою вірусів, які можуть викликати інфекції дихальних шляхів.

Існує ймовірність, що внаслідок впливу сонарів та бомбардувань, при різкому спливанні на поверхню, у дельфінів може виникнути газова емболія. Це призводить до спінювання крові та руйнування стінок клітин і кровоносних судин, що перешкоджає нормальному кровообігу.

«Лише знищення рашистського флоту може дати дельфінам можливість відчувати полегшення», – зазначив науковець.

Нагадаємо, що лише за перші вісім місяців повномасштабної війни в Чорному морі загинуло близько 50 тисяч дельфінів.

Вікторія Андрєєва у своїй статті «SpaceX звинувачують у забрудненні водойм стічними водами» (<https://life.pravda.com.ua>, 14 серпня 2024) порушує питання забруднення вод у Техасі.

Компанію SpaceX Starship звинувачують у завданні шкоди сусіднім громадам, дикій природі та екосистемам. Зокрема, йдеться про скидання стічних вод у водойми під час випробувань і запусків ракет. Про це повідомили Агентство з охорони навколишнього середовища (EPA) та Техаська комісія з якості навколишнього середовища (TCEQ) у своїх звітах, згідно з інформацією CNBC.

У TCEQ зафіксували 14 окремих випадків впливу дренажної системи SpaceX на навколишнє середовище та подали скаргу на компанію за скидання стічних вод без відповідного дозволу. Системи водяного дренажу повинні працювати разом з дефлекторами полум'я, щоб зменшити інтенсивне тепло, енергію та шум, які супроводжують орбітальні запуски ракет. Однак SpaceX не встановила цю систему одразу.

Під час першого запуску ракети сильне тепло, енергія та шум завдали шкоди місцям гніздування та міграції зникаючих видів птахів, а також спричинили пожежу в парку штату Бока-Чіка. CNBC повідомляє, що перед другим запуском компанія SpaceX обійшла регуляторні процедури отримання дозволів на викиди забруднюючих речовин і не надала пояснень щодо очищення своїх стічних вод. Агентство з охорони навколишнього середовища (EPA) надіслало SpaceX офіційне повідомлення про порушення 13 березня 2024 року, але це не вплинуло на новий запуск.

Лабораторні звіти SpaceX свідчать, що перші зразки води містили 0,113 мкг/л ртуті (приблизно 1/17 дозволеного ліміту), тоді як у наступних зразках виявлено 113 мкг/л.

Ситуація із забрудненням води нікелем, ціанідом, міддю та хромом є подібною. Показники цих речовин у звітах SpaceX відповідають або перевищують норми TCEQ та EPA.

Місцеві жителі, які проживають поблизу Бока-Чіка, неодноразово висловлювали занепокоєння щодо можливих небезпечних умов, викликаних

двигунами 15-поверхового корабля Starship. Вони скаржилися на гучний шум, пилові стовпи та уламки розміром з боулінговий м'яч, що призвело до пошкоджень автомобілів і розбитих вікон.

У компанії SpaceX відреагували на ці звинувачення, назвавши їх «фактично неточними». «Під час нашої постійної координації з TCEQ та EPA ми чітко запитували, чи потрібно зупинити роботу дренажної системи, і нам було повідомлено, що операції можуть продовжуватися», – зазначили в SpaceX.

Онлайн-видання «Українська правда» щомісяця друкує до десятка публікацій на екологічні теми.

«Детектор медіа» (стилізовано як детектор медіа) – це українська громадська організація, яка володіє однойменним інтернет-виданням і є правонаступником ГО «Телекритика». Головою організації та шеф-редактором порталу «Детектор медіа» є Наталія Лигачова. Організація також є учасником коаліції Реанімаційний пакет реформ.

У статті Валерія Буняк «Міндовкілля відкриє доступ до Реєстру висновків оцінки впливу на довкілля» (<https://ms.detector.media>, 22 серпня 2024) надається інформація про екологічні проблеми. Доступ до 6000 справ, пов'язаних з оцінкою впливу на довкілля, був обмежений після початку російського повномасштабного вторгнення. Міністерство екології та природних ресурсів України планує відкрити доступ до всіх документів у Реєстрі висновків з оцінки впливу на довкілля, який був закритий на початку війни. Про це повідомила громадська ініціатива «Голка», посилаючись на першого заступника міністра Олександра Краснолуцького.

Краснолуцький повідомив, що після ознайомлення з публікацією «Голки» про Оболонський острів, міністр доручив своєму профільному заступнику підготувати пропозиції щодо внесення змін до нормативно-правових актів, які сприятимуть збільшенню доступу громадськості до інформації з Реєстру висновків оцінки впливу на довкілля.

«З 2023 року запущено новий реєстр оцінки впливу на довкілля на платформі Екосистема, який забезпечує ідентифікацію користувача та надає

повний доступ до всіх матеріалів. Проте старі документи дійсно не відображаються в цьому реєстрі.

У міністерстві активно працюють над виконанням доручення. Для забезпечення доступу громадськості Міндовкілля надає та продовжуватиме надавати інформацію з реєстру ОВД, що діяв до 31.12.2023, за запитом на безкоштовній основі», – зазначив перший заступник міністра.

Завдяки висновкам оцінки впливу на довкілля громадяни можуть зрозуміти, який вплив на екологію може мати певна діяльність або будівництво, а також виявити можливі порушення та корупційні схеми. Аналітик громадської ініціативи «Голка» Георгій Могильний зазначив, що під час підготовки матеріалів про Оболонський острів виникли труднощі з отриманням документів, які, за законом, повинні бути у публічному доступі.

«Ми звернулися до органу, відповідального за оцінку впливу на довкілля – Департаменту захисту довкілля та адаптації до зміни клімату КМДА. Нам виставили рахунок на 2500 грн за сканування документів і порадили звернутися до Міндовкілля для отримання дозволу. Копії документів в електронному вигляді зберігаються в Єдиному реєстрі оцінки впливу на довкілля і повинні бути доступні онлайн, але цей доступ був обмежений після початку повномасштабного вторгнення. Йдеться про 6000 справ, пов'язаних з оцінкою впливу на довкілля, які мають бути у публічному доступі», – пояснив Могильний.

Громадська ініціатива «Голка» звертала увагу на питання доступу до документів у Реєстрі висновків з оцінки впливу на довкілля, який був закритий з початку повномасштабної війни, зокрема на платформі «Детектор медіа».

У статті Романа Мельника «Українські та іноземні «зелені» організації закликали залучити громадський сектор до реформ та відновлення України» (<https://ms.detector.media>, 12 червня 2024) порушується проблема відновлення країни. Організації вважають, що активна участь громадянського суспільства може суттєво підвищити якість і швидкість екологічних реформ в Україні.

Група українських та міжнародних «зелених» громадських організацій підготувала спільну заяву, в якій закликала уряд та міжнародних партнерів

України залучати громадський сектор до реформ і сталого відновлення в екологічній сфері. Ця заява була опублікована напередодні Ukraine Recovery Conference 2024, що відбудеться 11-12 червня 2024 року в Берліні.

Серед підписантів документу є WWF-Україна, WWF-CEE, WWF-Germany, Greenpeace-Ukraine, Greenpeace-Germany, CEE Bankwatch Network, ЕЕВ, МБО «Екологія-Право-Людина», Екодія, Українська природоохоронна група, UA Animals та інші українські та європейські неурядові організації (НУО).

У заяві зазначається, що залучення громадянського суспільства може суттєво підвищити якість і швидкість екологічних реформ в Україні, які передбачені Ukraine Facility, Планом для Ukraine Facility, Екологічним договором та Європейським зеленим курсом. Також підкреслюється важлива роль громадянського суспільства у протидії російській військовій агресії та у зміцненні дій українського уряду.

«Екологічні громадські організації готові поділитися своїм досвідом у збереженні біорізноманіття, переході на відновлювані джерела енергії та впровадженні циркулярної економіки, надати об'єктивні оцінки та залучити громадян до активної участі. Однак для того, щоб ми могли виконати свою роль, ми закликаємо уряди залучати нас до процесу прийняття рішень», – зазначила директорка проєктів з відновлення України WWF-Україна Валерія Коломієць.

У документі виділено кілька термінових завдань, які потребують уваги, і для яких НУО пропонують свою підтримку та участь:

- створення ефективних механізмів співпраці між НУО та державою;
- участь у розробці рекомендацій щодо реалізації принципу «Не завдавати значної шкоди»;
- експертна підтримка під час переговорів та вступу України до Європейського Союзу;
- пошук оптимальних стратегій, політик та фінансових механізмів для розширення проєктів з відновлювальної енергетики по всій країні;

Розвиток екологічно чистої інфраструктури та забезпечення біорізноманіття, а також боротьба з корупцією в управлінні природними ресурсами є ключовими

завданнями. «Цей документ не лише висловлює позицію, а є узагальненою пропозицією громадянського суспільства до держави, спрямованою на досягнення сталого та вигідного для людей і природи відновлення України», – зазначено в заяві.

Підписанти також підкреслили руйнівний вплив повномасштабної війни на навколишнє середовище. Згідно з даними Міністерства екології, з початку російської агресії постраждало не менше 900 природоохоронних територій загальною площею 1,2 мільйона гектарів, що становить 30% усіх охоронюваних територій в Україні. Пожежі знищили площу, еквівалентну одному мільйону футбольних полів, з яких 12% входять до Смарагдової мережі. За прогнозами, для відновлення до довоєнного стану знадобиться від 60 до 80 років.

«Тому відновлення України також передбачає усунення шкоди, завданої природі», – зазначено в документі.

Нагадаємо, що напередодні конференції Ukraine Recovery Conference Фонд «Відродження» об'єднав у єдиному документі пропозиції експертів з організацій громадянського суспільства, які стосуються бачення громадянського порядку денного для стійкості та відновлення України в таких сферах, як економічна стійкість, охорона довкілля, залучення людей з постраждалих громад, воїнів і ветеранів, а також підготовка України до вступу в Європейський Союз.

Мар'яна Зінченко у статті «Застосунком «ЕкоЗагроза» постійно користуються понад 55 тисяч людей» повідомляє про активність онлайн-застосунку (05.06.2024). Протягом тижня «ЕкоЗагрозу» відвідують близько 865 користувачів.

Застосунок і вебсайт «ЕкоЗагроза», розроблені Міністерством екології, мають понад 55 тисяч активних користувачів. Про це повідомила пресслужба Міндовкілля в інтерв'ю для «Детектора медіа».

«Станом на 9 травня через платформу “ЕкоЗагроза” було отримано 1071 звернення та зафіксовано 4822 випадки завдання шкоди довкіллю. Загальна сума нарахованих збитків становить 2,427 мільярда гривень», — зазначили в пресслужбі.

Також у відомстві повідомили, що щотижня «ЕкоЗагрозу» відвідують близько 865 користувачів, а загальна кількість відвідувачів з початку роботи сервісу досягла приблизно 638 514. У системі авторизовано 391 особу, а застосунок завантажили 4719 разів. Проте кількість постійних користувачів, які скористалися сервісом більше 20 разів, становить 55 766.

У 2022 році Міндовкілля запустило застосунок і вебресурс «ЕкоЗагроза», що дозволяє кожному отримувати достовірну інформацію про стан повітря, води, ґрунту та інші екологічні дані.

У застосунку на інтерактивній мапі України можна подивитися:

– дані моніторингових систем про якість повітря та рівень радіаційного забруднення в Україні;

– актуальні факти екологічних загроз, викликаних російськими окупантами.

Українці мають можливість повідомляти про всі випадки екологічних злочинів проти навколишнього середовища, свідками яких вони стали. Це може включати, наприклад, випадки горіння військової техніки, лісові пожежі, розлив нафтопродуктів або токсичних речовин у ґрунт чи водойми, а також викиди небезпечних речовин (хлор, аміак, сірководень, синильна кислота, азотна кислота) в атмосферу тощо. Для зручності користувачів у застосунку передбачена функція виклику екстрених служб.

«Детектор медіа» за кількістю менше друкує екологічних матеріалів. Але так, як і «Українська правда» подає низку статей за тематикою, наприклад: «12 екологічних організацій вимагають призупинити роботу Міндовкілля над реформою природно-заповідного фонду»; «Екологи зафіксували 211 злочинів проти довкілля внаслідок війни»; «Міндовкілля відмовилося від назви «Еко.Дія» для нової платформи державних послуг – ГО «Екодія» та ін.

3.3. Галузеві українські екологічні масмедіа як основні носії екодискурсу

Найширше та найдокладніше про екологію пишуть галузеві українські масмедіа.

Список наукових журналів з екології містить журнали та інші періодичні видання, які публікують статті та монографії з екологічної тематики, впорядковані в алфавітному порядку. В Україні відомі такі видання:

«Агробіологія» («Agrobiology») – це збірник наукових праць, який включено до Переліку наукових фахових видань України категорії «Б» (Накази Міністерства освіти і науки України: № 1643 від 28.12.2019 р.; № 1035 від 23.08.2023 р.).

«Агроекологічний журнал» – періодичне фахове науково-теоретичне видання, що висвітлює актуальні питання екології, раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього середовища, агроекологічного моніторингу, родючості та захисту ґрунтів, біорізноманіття і біобезпеки екосистем тощо.

Редакція Журналу при створенні Положення про редакційну етику спиралася на рекомендації Комітету з етики публікацій (Committee on Publication Ethics – <http://publicationethics.org>), Етичний кодекс ученого України, а також на досвід роботи як зарубіжних, так і українських професійних спільнот, наукових організацій і редакцій видань.

«Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія» – це періодичний науковий збірник, заснований у 2000 році за ініціативи доктора географічних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України, завідувача кафедри гідрології та гідроекології географічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка В. К. Хільчевського, який є головним редактором.

Видається Київським національним університетом імені Тараса Шевченка. Обсяг становить приблизно 15 друкованих аркушів. Журнал виходить чотири рази на рік і на 2020 рік налічує 57 випусків. Публікації здійснюються українською мовою, а також містять матеріали мовою оригіналу. У 2013 році було оновлено дизайн обкладинки та збільшено формат до аркуша А4.

«Екологічна безпека та збалансоване ресурсокористування» – це науковий рецензований журнал з відкритим доступом, який публікує оригінальні дослідницькі та оглядові статті, що висвітлюють результати наукових досліджень і виробничої діяльності в сферах екології, охорони навколишнього середовища та

раціонального природокористування. Основною метою журналу є представлення результатів наукових досліджень, різних поглядів вчених на глобальні та локальні екологічні проблеми, а також аналіз можливих шляхів їх вирішення. Рукописи, що вносять значний емпіричний і теоретичний вклад, повинні акцентувати увагу на важливості свідомого використання ресурсів.

Реферативний журнал *«Екологія»* є періодичним інформаційним виданням, яке призначене для систематичного ознайомлення науковців та фахівців з друкованими матеріалами та документами, що висвітлюють досягнення вітчизняної та міжнародної екологічної науки і практики. Журнал надає інформацію про основні напрямки, тенденції та перспективи розвитку, а також сприяє швидкому пошуку та використанню інформаційних джерел науковцями та спеціалістами.

Видання виходить щоквартально і містить 150–160 рефератів з наскрізною нумерацією публікацій протягом року. У реферативний журнал включено найбільш популярні джерела інформації наукового, науково-технічного та нормативно-методичного характеру з відомих вітчизняних і закордонних видань, а також науково-тематичних збірників, які систематизовані за рубриками.

«Екологія та промисловість» (Харків, Україна). З 2004 року ДП «УкрНТЦ «Енергосталь» виступає засновником і видавцем науково-виробничого журналу *«Екологія та промисловість»*, який включено до списку фахових видань для публікації наукових робіт, що необхідні для здобуття ступенів кандидата та доктора наук.

Основними темами журналу є питання екологічного законодавства, науково-технічні проблеми охорони навколишнього середовища, енергозбереження та утилізації відходів у промисловості. Структура видання включає: –

- Загальні питання промислової екології.
- Природоохоронні технології та обладнання.
- Наукові дослідження та розробки в галузі промислової екології.
- Енерго- та ресурсозбереження, переробка відходів.

- Екологічний моніторинг, метрологія, стандартизація та сертифікація.
- Досвід підприємств: досягнення та перспективи.

Журнал *«Екологія та промисловість»* зареєстровано Державним комітетом телебачення та радіомовлення України.

Журнал спрямований на висвітлення результатів емпіричних та теоретичних досліджень науковців, які займаються проблемами стійкого соціального розвитку, економічних аспектів захисту природи, а також раціонального природокористування. Основні теми, над висвітленням яких працює редакція журналу: сталий соціальний розвиток, ресурси та збереження; екологічні рахунки; охорона природи; виснаження природних ресурсів та екологічні катастрофи; економіка природних та техногенних катастроф; збереження біорізноманіття, біоекономіка, промислова екологія; надзвичайні ситуації, ризики та страхування; навколишнє середовище та міжнародна торгівля; екологічні податки та субсидії; менеджмент навколишнього середовища та охорона навколишнього середовища; економічні проблеми глобального потепління; прогнозування та моделювання, економічні та статистичні методи, економетричне моделювання; законодавство про охорону навколишнього середовища та безпеки.

«Питання біоіндикації та екології». Тематика: наукове видання публікує статті, що стосуються проблем індикації забруднення навколишнього середовища, антропогенного впливу на флору та фауну, медико-екологічних питань, охорони природи та раціонального використання природних ресурсів.

Цей журнал може бути корисним для екологів, ґрунтознавців, ботаніків, зоологів та фахівців у сфері охорони довкілля. Засновником видання є Запорізький національний університет. Випускається з 1995 року за рішенням Вченої ради ЗНУ. Журнал входить до переліку наукових фахових видань України, в яких публікуються результати досліджень у галузі «Біологічні науки». Збірник виходить за рішенням Вченої ради Запорізького національного університету.

Головний редактор: Людмила Олександрівна Омелянчик, доктор фармацевтичних наук, професор Запорізького національного університету.

«Проблеми екології та медицини» – це рецензований журнал з відкритим доступом, який фокусується на важливих питаннях клінічної та експериментальної медицини, а також на екологічних аспектах. Головною метою журналу є створення авторитетної платформи для публікації достовірних результатів високоякісних медичних досліджень. Тематика статей охоплює, зокрема, вдосконалення сучасних методів дослідження, оптимізацію лікувальних протоколів, покращення якості життя пацієнтів, розробку нових програм охорони здоров'я та підвищення клінічних результатів. Цільова аудиторія журналу включає дослідників та практикуючих лікарів. Ліцензійні умови передбачають, що автори зберігають авторське право, надаючи журналу право публікувати оригінальні наукові статті, що містять результати експериментальних і теоретичних досліджень і не перебувають на розгляді в інших виданнях.

«Український ботанічний журнал» – це наукове видання, яке висвітлює результати досліджень у сферах ботаніки та мікології. У журналі публікуються наукові статті, що охоплюють різноманітні аспекти ботаніки та мікології, зокрема флористику, екологію, систематику, еволюцію, фізіологію та біохімію рослин і грибів. Крім того, журнал містить хроніку, рецензії та бібліографічні матеріали. У розділі хроніки публікуються звіти співробітників інституту про проведені дослідження та наукові публікації, видані в попередньому році, а також інформація про конференції.

Тепер розглянемо коротку характеристику спеціалізованих екологічних видань, що мають масове розповсюдження.

«Гуманітарний екологічний журнал» (<http://www.ln.com.ua/~kekz/human.htm>) публікує матеріали, що стосуються гуманітарних аспектів екології та охорони навколишнього середовища. Тематика включає екологічну етику, естетику, теологію, етнософію, етнографію, культурологію, соціологію, соціальні проблеми охорони природи, конфліктологію та історію охорони природи.

«Беркут» (http://www.geocities.com/berkut_ua) – це український орнітологічний журнал, який займається науковими дослідженнями авіфауни та окремих видів птахів. У журналі також розглядаються загальнобіологічні явища на прикладі птахів, такі як міграції, репродуктивна біологія, біогеографія, охорона природи, ономастика та інші.

«Натураліст» (<http://proeco.visti.net/naturalist>) під час виконання роботи не мав доступу до сайту, що дозволяє зробити висновок про його неактуальність.

«Зелене дос'є» (<http://www.dossier.kiev.ua>) є інформаційною платформою, яка сприяє створенню сталих спільнот, забезпечуючи доступ до екологічної та соціальної інформації. Це допомагає покращити умови життя та праці людей, а також надає можливість активно брати участь у змінах на шляху до бажаного майбутнього.

Сайт *Партії зелених України* (<http://www.greenparty.org.ua>) представляє політичну екологічну партію, засновану 30 вересня 1990 року в Києві групою активістів Всеукраїнської екологічної асоціації «Зелений світ». Партія була офіційно зареєстрована у травні 1991 року.

Одна з найстарших партій України. Електорально була успішною в кінці 90-х років. Пізніше партія стала маргінальною на національному рівні, представники партії присутні у регіональних і місцевих органах влади.

Діяльність партії Зелених України базується на принципах демократії, гуманізму, поваги до прав та інтересів людини незалежно від її соціального статусу, національності чи походження. Партія стверджує, що майбутнє України у запереченні агресивного технократизму, раціональному використанні ресурсів, в узгодженні інтересів різних соціальних груп, у беззастережній відмові від насильства над людиною і природою, а вищими цінностями є життя і свобода

Отже, завдяки діяльності «зелених» можна спостерігати за екологічною ситуацією в Україні в цілому. Порівняльний аналіз виявив, що в Україні, на жаль, немає навіть приблизно професійно організованого довідника з екологічної інформації, принаймні такого, який би слугував корисним інструментом для пошуку екологічних даних. Також майже відсутні спеціалізовані новинні портали

з екології, подібні до міжнародного сайту «EnviroLink Network» (<http://envirolink.netforchange.com>), де висвітлюються актуальні події у світі, пов'язані з довкіллям.

Крім того, більшість вітчизняних інтернет-видань страждають від нестачі оригінальних авторських матеріалів. Натомість сотні новин просто копіюються з одного сайту на інший. Існує також безліч «мертвих» вебсторінок, інформація на яких давно не оновлювалася. Серйозних аналітичних матеріалів катастрофічно не вистачає.

Висновки до розділу 3

В Україні вже сьогодні діють міжнародні екологічні організації, які прагнуть досягти ухвалення рішень для вирішення глобальних екологічних проблем. Це здійснюється, зокрема, через привернення уваги суспільства та влади. Серед найзначніших міжнародних організацій можна виділити: ПРООН (Програма ООН з розвитку) – United Nations Development Programme (UNDP); ВООЗ (Всесвітня організація ООН з питань охорони здоров'я World) – Health Organization (WHO); Світовий союз охорони природи – International Union for Nature Conservation (IUCN); Європейська мережа для інформації та спостереження за навколишнім середовищем – European Environment Information and Observation Network; Міжнародна інформаційна система з навколишнього середовища (ІНФОТЕРРА); Європейська науково-дослідна організація з навколишнього середовища – European Environmental Research Organization (EERO) та інші.

Значення великих організацій є надзвичайно важливим, особливо з огляду на їхній вплив на виробників і продавців, а також на вимоги дотримання екологічних норм і стандартів, встановлених на міжнародному рівні. В Україні налічується понад 500 громадських екологічних організацій, серед яких найбільшими є: Українське товариство охорони природи, Всеукраїнська екологічна ліга, Українська екологічна асоціація «Зелений світ», Всеукраїнська дитяча спілка «Екологічна варта», Національний екологічний центр України та Українське ботанічне товариство. Громадські екологічні організації представлені

в усіх регіонах країни. Однак розвиток громадського моніторингу в Україні, який здійснюється екологічними організаціями різних рівнів, стикається з низкою труднощів.

Одними з найпопулярніших онлайн-видань в Україні є «Українська правда» та «Детектор медіа», які досить широко подають і представляють екологічний дискурс.

Порівняльний аналіз показав, що в Україні, на жаль, немає навіть приблизно професійно організованого довідника з екологічної інформації, принаймні такого, який міг би стати корисним інструментом для пошуку екологічних даних. Також майже відсутні спеціалізовані новинні портали з екології, подібні до міжнародного сайту «EnviroLink Network» (<http://envirolink.netforchange.com>), де висвітлюються актуальні події у світі, пов'язані з довкіллям.

Крім того, більшість вітчизняних інтернет-видань страждають від браку оригінальних авторських матеріалів. Натомість сотні новин просто копіюються з одного сайту на інший. Існує також безліч «мертвих» вебсторінок, інформація на яких давно не оновлювалася. Серйозних аналітичних матеріалів катастрофічно не вистачає.

ВИСНОВКИ

Результати дослідження дали підстави зробити такі висновки.

Розглянувши теоретико-методологічні засади дискурсу як наукового поняття, вдалося визначити типологію та диференціальні ознаки віртуального дискурсу, а також передумови виникнення віртуального дискурсу.

Дослідивши віртуальний екологічний дискурс в українському інформаційному просторі, було визначено структурну організацію віртуального дискурсу, охарактеризовано мовне оформлення, жанрові формати віртуального дискурсу та особливості екологічних матеріалів.

Диференціювавши онлайн-платформи віртуального екологічного дискурсу було виділено такі:

1. Інформаційні платформи екологічних громадських організацій.
2. Представлено екологічні матеріали в онлайн-виданнях «Українська правда» та «Детектор медіа».
3. Галузеві українські екологічні масмедіа як основні носії екодискурсу.

Було встановлено, що діяльність екологічних природоохоронних організацій спрямована на розширення природоохоронних ініціатив у суспільстві, усвідомлення та активне вирішення екологічних проблем громадськістю. Основні напрямки роботи природоохоронних організацій включають: екологічну освіту та виховання, експертну діяльність, моніторинг стану природних ресурсів, інформування, пропаганду природоохоронної діяльності, екологічну журналістику, а також проведення природоохоронних акцій.

Діяльність організацій, що об'єднують науковців та професійних екологів, орієнтована на збереження біорізноманіття, створення природоохоронних територій, підготовку громадських еколого-експертних оцінок та проведення громадського екологічного моніторингу. Основним завданням громадських екологічних організацій є контроль за дотриманням природоохоронного законодавства, практична діяльність у сфері охорони природи для вирішення екологічних проблем, поширення екологічної інформації, а також проведення освітніх і виховних заходів для формування екологічної свідомості населення.

Крім того, вони беруть участь у розробці та реалізації державної та регіональної політики.

Одними з найпопулярніших онлайн-видань в Україні є «Українська правда» та «Детектор медіа». Найширше екологічний дискурс представлений в онлайн-виданні «Українська правда», яка щомісяця друкує десятки матеріалів екологічної тематики як інформаційного, так і аналітичного характеру. Переважають жанри: кореспонденція, репортаж та інтерв'ю.

Порівняльний аналіз виявив, що в Україні, на жаль, немає професійно організованого довідника з екологічної інформації, принаймні такого, який міг би слугувати корисним інструментом для пошуку екологічних даних. Також майже відсутні спеціалізовані новинні портали з екології, подібні до міжнародного сайту «EnviroLink Network» (<http://envirolink.netforchange.com>), де висвітлюються актуальні події у світі, пов'язані з довкіллям.

Більшість вітчизняних інтернет-видань страждають від нестачі оригінальних авторських матеріалів. Натомість сотні новин просто копіюються з одного сайту на інший. Існує також безліч «мертвих» вебсторінок, інформація на яких давно не оновлювалася. Серйозних аналітичних матеріалів обмаль.

Рекомендуємо засобам масової комунікації та іншим інформаційним платформам системно подавати матеріали з екологічних питань, таким чином розвивати віртуальний екологічний дискурс.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Артамонова І. М. Інтернет-журналістика в Україні: еволюція, соціоінформаційний контекст, системні характеристики [Текст] : автореф. дис... д-ра наук із соц. Комунікацій ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка, Інститут журналістики. Київ, 2009. 31 с.
2. Балабан О. О. Дискурс-теорії і дискурс-аналіз: історія і перспективи. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/apif/2010_5/balaban.pdf.
3. Вайшенберг З. Журналістика та медіа [Текст] : довідник / Зігфрід Вайшенберг, Ганс Й. Кляйнштойбер, Бернгард Пьорксен ; [пер. з нім. П. Демешко, К. Макеєв ; за заг. ред. В. Ф. Іванова, О. В. Волошенюк]. Київ : Академія української преси : Центр вільної преси, 2011. 529 с.
4. Гарачковська О. О. Жанри журналістики в системі друкованих ЗМІ [Текст] : навч. посіб. Київ : КНУКіМ, 2019. 343 с.
5. Гончаренко М. М. Екологічна криза як чинник трансформації соціоприродної системи (соціально-філософський аналіз) [Текст] : дис... канд. філос. наук: 09.00.03; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2005. 181 с.
6. Горошко О. І. Гендерні аспекти інтернет-комунікацій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. соціол. наук : спец. 22.00.04 «Спеціальні та галузеві соціології». Харків. 2009. 35с.
7. Дерік І. М. Просодичні особливості дискурсу інформаційних повідомлень ділової тематики в Інтернеті (експериментально-фонетичне дослідження) [Текст] : дис... канд. філол. наук: 10.02.15 ; Південноукраїнський держ. педагогічний ун-т ім. К.Д.Ушинського. Одеса, 2007. 264 с.
8. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен [І. С. Шевченко та ін.]. Харків: Константа, 2005. 356 с.
9. Дмитрук О. В. Маніпулятивні стратегії в сучасній англомовній комунікації (на матеріалі текстів друкованих та Інтернет-видань 2000-2005 років)

[Текст] : дис... канд. філол. наук: 10.02.04 ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2005. 229 с.

10. Жанри зображальної журналістики [Текст] : навчальна програма / уклад. Б. І. Черняков ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Інститут журналістики. Київ : [б.в.], 2000. 12 с.

11. Журналістика в системі соціальних комунікацій [Текст] : колект. моногр. [Валевська А. та ін. ; наук. ред.: Зикун Н. І., Холод О. М.] ; Київ. міжнар. ун-т, Ін-т журналістики. Київ : КиМУ, 2012. 701 с.

12. Журналістика та реклама: вектори взаємодії [Текст] : тези доп. Міжнар. наук. - практ. конф. / [за заг. ред. А. А. Мазаракі] ; Київ. нац. торг.-екон. ун-т, Вища шк. економіки та менеджменту сусп. упр. в Братиславі. Київ : Київ. нац. екон.-торг. ун-т, 2019. 235 с.

13. Заборовська С. В. Особливості віртуального дискурсу в просторі Інтернет (на прикладі інтернет-щоденників) [Текст] : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.02 ; Харківський національний педагогічний ун-т ім. Г.С.Сковороди. Харків, 2006. 19 с.

14. Загнітко А. П. Основи дискурсології. Донецьк: ДонНУ, 2008. 194 с.

15. Землякова О. О. Лінгвостилістичні характеристики жанру англomовного корпоративного блогу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови». Харків. 2010. 22 с.

16. Інтернет-технології в інформаційному просторі держави [Текст] : матеріали Першої Всеукр. конф. (Ялта-97) / Національне агентство з питань інформатизації при Президентові України, Компанія «Глобал Юкрейн». Київ : Книжкова палата України, 1998. 215 с.

17. Інформаційний сервіс в інтернеті [Текст] : навч. посібник для вищих навч. закл. В. М. Шейко [та ін.] ; Харківська держ. академія культури. Харків : [б.в.], 1998. 208 с.

18. Калашнікова Л. В. Інтернет-сайти вищих навчальних закладів як інноваційні канали комунікації в умовах формування інформаційного суспільства в Україні [Текст] : автореф. дис... канд. соціол. наук: 22.00.04 ; Національний ун-т

внутрішніх справ. Харків, 2005. 20 с.

19. Книш І. В. Екологічне знання в сучасному освітньому дискурсі [Текст] : дис... канд. філос. наук: 09.00.10; Сумський держ. педагогічний ун-т ім. А.С.Макаренка. Київ, 2008. 221 с.

20. Коломієць Н. В. Лінгвістичні особливості організації гіпертексту інтернет-новин (на матеріалі англійської мови) [Текст] : дис... канд. філол. наук: 10.02.04 ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2004. 214 с.

21. Коломієць Н. В. Лінгвістичні особливості організації гіпертексту інтернет-новин (на матеріалі англійської мови) [Текст] : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2004. 21 с.

22. Компанцева Л. Ф. Інтернет-комунікація: когнітивно-прагматичний та лінгвокультурологічний аспекти [Текст] : автореф. дис... д-ра філол. наук: 10.02.02 ; НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. Київ, 2007. 36 с.

23. Коноплицький С. М. Соціальні аспекти комунікації в мережі Інтернет: феноменологічний аналіз [Текст] : дис... канд. соціол. наук: 22.00.01 ; Нац. акад. наук України, Ін-т соціології. Київ, 2006. 154 с.

24. Кравців В. С. Регіональна екологічна політика в умовах становлення ринкової економіки в Україні (теорія, методи, практика) [Текст] : дис... д-ра екон. наук: 08.00.06 ; Нац. акад. наук України, Ін-т регіон. дослідж. Львів, 2007. 373 с.

25. Лабенко О. В. Екологічне виховання учнів у процесі вивчення дисциплін гуманітарного циклу :(на матеріалі ІХ класу) [Текст] : дис... канд. пед.наук:13.00.01 ; Український педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. Київ, 1994. 182 с.

26. Ланде Д. В. Основи теорії та технології інтеграції інформаційних потоків в Інтернет-просторі [Текст] : дис... д-ра техн. наук: 05.13.06 ; Нац. акад. наук України, Ін-т пробл. реєстрації інформації. Київ, 2006. 425 с.

27. Лукашенко Н. Г. Іспаномовний Інтернет-дискурс: комунікативно-прагматичний та лінгвостилістичний аспекти (на матеріалі форумів з

проблематики родинних стосунків) : дис... канд. філол. наук: 10.02.05 / Київський національний лінгвістичний ун-т. Київ, 2006. 230 с.

28. Люленко С. Громадські природоохоронні організації та напрямки їх екологічної діяльності. *Молодь і ринок*. 2017. № 3 С. 62–65.

29. Матвеева С. А. Сайт як жанр Інтернет-комунікації (на матеріалі персональних сайтів учених) [Текст] : дис... канд. філол. наук: 10.02.15 ; Луганський національний педагогічний ун-т ім. Тараса Шевченка. Луганськ, 2006. 212 с.

30. Матвійчук А. В. Екологічне знання та його вплив на формування стилю мислення в сучасній науці [Текст] : дис... канд. філос. наук: 09.00.09 ; Рівненський держ. технічний ун-т. Рівне, 2001. 176 с.

31. Напрями розвитку організаційно-економічних інструментів громадського екологічного управління. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.m.nauka.com.ua>.

32. Пальчинська М. В. Віртуальний простір в умовах соціокультурних трансформацій [Текст] : монографія Одеса : ВМВ, 2016. 400 с.

33. Пастухов О. М. Авторське право у сфері функціонування всесвітньої інформаційної мережі Інтернет [Текст] : дис.. канд. юрид. наук: 12.00.03 ; Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. Київ, 2002. 173 с.

34. Рябоконт Г. Л. Дискурсивні особливості інтернет-публікацій дебатів британського парламенту [Текст] : дис... канд. філол. наук: 10.01.08 ; Національний ун-т «Києво-Могилянська академія». Київ, 2005. 276 с.

35. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля. Київ, 2010. 844 с.

36. Серажим К. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність: [на матеріалах суч. газетн. публіцистики]: монографія. Київ, 2002. 392 с.

37. Серажим К. С. Дискурс як соціолінгвальний феномен сучасного комунікативного простору (методологічний, прагматико-семантичний і жанрово-лінгвістичний аспекти: на матеріалі політичного різновиду українського

масовоінформаційного дискурсу) [Текст] : дис... д-ра філол. наук: 10.01.08 ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2003. 408 с.

38. Снурнікова Ю. М. Ефективне використання електронних документів мережі Інтернет в тележурналістиці [Текст] : дис... канд. філол. наук: 10.01.08 ; Харківський національний ун-т ім. В.Н.Каразіна. Харків, 2006. 273 с.

39. Стегній О. Екологічний рух в Україні: соціологічний аналіз. Київ : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. 234 с.

40. Столярова М. О. Етикет у віртуальній англомовній комунікації (на матеріалі чатлайнових сесій): дис... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови». Київ, 2005. 209 с

41. Тагліна Ю. С. Екологічна культура українського етносу: ментальні джерела та техногенні перспективи [Текст] : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.12; Харківський національний ун-т ім. В.Н.Каразіна. Харків, 2005. 177 с.

42. Третьякова І. С. Міжнародна екологічна безпека в умовах глобалізації [Текст] : дис... канд. екон. наук: 08.00.02 ; Донецький національний ун-т. Донецьк, 2008. 199 с.

43. Фролова І. Є. Стратегія конфронтації в англомовному дискурсі : [монографія] ; Харк. нац. ун-т ім. В.Н.Каразіна. Харків, 2009. 344 с.

44. Фурманкевич Н. М. Рекламний дискурс в електронних мас-медіа України: соціолінгвістичні особливості, форми творення в Інтернеті [Текст] : автореф. дис... канд. наук із соц. комунікацій: 27.00.06 ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка, Інститут журналістики. Київ, 2009. 16 с.

45. Чечель Н. П. Дискурс стилю в ретроспективі української видовищної і драматичної культури [Текст] : дис... д-ра філос. наук: 17.00.01; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2005. 427 с.

46. Яхонтова Т. В. Лінгвістична генетика наукової комунікації: [монографія] ; Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. 420 с.

47. Baron N. S. Language of the Internet / N. S. Baron // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.american.edu/cas/lfs/faculty-docs/upload/N-Baron-Language-Internet.pdf>

48. Baron N. S. Language of the Internet. Stanford, California, 2003. P. 59–127.
49. Crystal D. Language and the Internet. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. 272 p.
50. Crystal D. Language and the Internet. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. 272 p. 16. Herring S. Slouching toward the ordinary: current trends in computermediated communication. New Media and Society. London: Sage Publications, 2004. 232 p.
51. Dosenko A. Mobile Discourse of Communication Platforms. State and Regions. Series: Social Communications. 2021. № 2 (46). P. 112–116.
52. Goroshko O., Salionovych L. Linguistics 2.0. Media and Public Relations Research in Post-Socialist Societies. 2021. P. 191.
53. Harris Z.S. Discourse Analysis: A Sample Text in Language. Linguistic Society of America. 1952. Vol. 28. No. 4. P. 474–494.
54. Herring S. S. Computer-Mediated Discourse. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.let.rug.nl/redeker/herring.pdf>.
55. Herring S. Slouching toward the ordinary: current trends in computermediated communication. New Media and Society. London: Sage Publications, 2004. 232 p.
56. Iuzva L. et al. Media discourse on receiving funds for financing of the elections' 2019 in Ukraine. Przegląd Europejski. 2021. No 2. P. 145–164.
57. Nielsen J. Multimedia and Hypertext: The Internet and Beyond. Boston: Academic Press Professional, 1995. 263 p.
58. Paolillo J. The Virtual Speech Community: Social Network and Language Variation on IRC. Journal of Computer-Mediated Communication. 1999. № 3. P. 78.
59. Sazhyna A. et al. The strategy of informing and tactics of its realization in the polemical discourse of the print mass media. E3S Web of Conferences. EDP Sciences. 2021. Vol. 284. P. 18–27.
60. Shkola G. et al. Dispute on the Internet: the format of discourse, linguistic technologies, modern language tactics. Amazonia Investiga. 2022. Vol. 11, № 49. P. 69–75.
61. Wai-Yan Wan S., Leung S. Integrating phenomenography with discourse

analysis to study Hong Kong prospective teachers' conceptions of curriculum leadership. *Cambridge Journal of Education*. 2022. Issue 52(1). P. 91–116.

62. Zhang Y. The gate of the gateway: A hypermodal approach to university homepages. *Semiotica*. 2012. № 190 (1/4). P. 87–109.